کارینا ... ڕۆمانێکی نوێی
نووسەر: نیهاد جامی

ئەم ڕۆمانە بۆ یەکەمینجارە لەڕێوە بڵاو دەبێتەوە....

بۆ خوێندنەوەی ڕۆمانەکە کلیکی ئێرە بکەن ......

گفتوگۆ لەگەڵ سمکۆ محەمەد – بەشی 4- ...ئامادەکردنی: عەباس جەمیل جەماو

سمکۆ محەمەد: جیاوازی جگە لەوەی ململانێی چینایەتییە، گەمەی حاڵەتەکانیشە.

ئامادەکردنی: عەباس جەمیل جەماو
بەشی 4

سمکۆ محەمەد نووسەر و روناکبیر لەم بەشەی زنجیرە چاوپێکەوتنەکەیدا دەربارەی چەمکی جیاوازی و رخنە قسەدەکات و پێی وایە، جیاوازی پشت بەعەقڵگەرایی دەبەستێت و بۆ قبوڵکردن و نەمانی فکری شمولی و کۆنکریتی بوو، بۆیە هەر گرووپ و ئایدیایەکیش بەبێ عەقڵ ئەم چەمکە قبوڵ بکات، تەمەنی کورت دەبێت.
دەقی گفتوگۆکە

پرسیار: یەکێ لە گرفتە هەرە گەورەکانی مرۆڤایەتی کەمی گفتوگۆی فیکرییە، لەسەر بنەماکانی چەمکی رەخنە و جیاوازی، زۆر کەس ئەم تێگەیشتن و دونیابینییەیان نییە و بەپێچەوانەوە وەك مافێکی سروشتی دەبینن، بۆیە سەرەتا دەپرسم چەمکی جیاوازی چی دەگەیەنێت

لەدیدی ئێوە، بۆچی جیاوازی هەبێ؟

سمکۆ محەمەد: چەمکی جیاوازی لەبنەمادا بۆ قەبوڵکردن و نەمانی فکری شمولی و کۆنکریتی سەریهەڵدا و تیۆریزە کرا، هەروەها شێوەیەکیش بوو لەوەڵامدانەوەی چەمکی هەقیقەت کە هەر ئایدیا و ئایین و فەلسەفەیەك ئەو بانگەشەیەی دەکرد، بەومانایەی جەنگێك بوو لەنێوان لۆژیك و فەلسەفەی کلاسیکی، دواتر بەفراوانبوونی دیالیکتیك کە گومانی بۆ هەموو چەمکەکان درووستکرد و هەقیقەتی کردە پاشکۆ، ئیدی ئەو فشارەی لەسەر فەلسەفەی ژیان هەبوو نەیهێشت، کە بەپێی شوێن و کات سیستم و دەسەڵات و دەقە ئایینیەکان کاریگەری هەبوو، بۆیە هەقیقەت تەنها لەتیۆرە فیزیایی و ماتماتیکییەکاندا مایەوە، دەنا لەژیانی رۆژانەدا ئەو ئایدیایانە قۆپ بوونەوە، ئەوەبوو سەرەتا چەمکی جیاوازی کە ئەزموون کرا، لە قبوڵ نەکردنی ئایینەکانەوە هاتبوو بوو لەگەڵ یەکتر، ئەمە ئەزموونێکی تاڵ بوو، لەوێوە جیاوازی وەکو کۆنتڕۆڵ بۆ هیچ ئایدیایەك هەقیقەتی نەهێشت.
وەختێك مارتن لۆسەر هات و بانگەشەی ناتوندوتیژی ئایینی و یەکتر قبوڵکردنی پێشکەش کرد، ئەمە بوو بەسەرەتایەك بۆ باڵانس لەنێوان کاسۆلیك و پرۆتستانتی رۆژئاوا، بەڵام دەبێ ئەوە بزانین کە جیاوازی لەنێو فکردا هەمیشە ئامادە بووە، دواتر لەنێو رۆشنبیریدا بووە بەستایلێك و لەنێو کایەی میدیایی و رۆژنامەگەریشدا کاری پێکرا، بۆ نموونە ململانێی نێوان لایەنە دژەکان کە نموونەی ئەنارشیزم و ریفۆرمخوازەکانە، پڕ بایەخترین جیاوازییە ئەگەر بەپێی قسەی ماری دوگڵاس بێت کە لەکتێبی (پاکیزەیی و مەترسی) باسی ئەو شتانە دەکات کە لەجێگەی خۆیاندا هاودژ و ناڕێکن، نەك ئەو شتانەی کە بەبڕوای ئینسان لەسرووشتدا نارێکن.

ئێمە دەتوانین زۆربەی جیاوازییەکان بگەڕێنینەوە بۆ حاڵەتە کۆمەڵایەتییەکان، بۆ نموونە جیاوازی ئەگەر لەنێو گرووپە کۆمەڵایەتییە یاخیەکانی وەکو قەرەج و بوهیمیەکان وەربگرین و لەو فەزا کۆمەڵایەتییە نەبێت، لەنێو کایەی فکریدا هەموو بەجیاوازیەوە بژین، هیچ بەهایەکی نییە، چونکە بەهای جیاوازی لەئاستی قبوڵکردنی ژیانی کۆمەڵایەتی و رەگەز و نەتەوە و زمان و کولتوور و ئاییندا دەردەکەوێت، بەرلەوەی جیاوازی قبوڵکردن لەدونیای دەرەوەی رۆژهەڵات ببێتە باو، گرووپە کۆمەڵایەتییە یاخیەکانی رۆژئاوا و ئامریکا، رێسا و نۆرمێکی تایبەتیان هەبوو، ئێستا چونکە لەئاستی کۆمەڵایەتییدا جێگەی خۆیان کردووە و بەڕادەیەك جێکەوتە بوون، ئیدی کاریگەرییە نەرێنییەکە کەوتە گۆڕەپانی دەوڵەت و سیستمەوە،

بۆیە ئەوانیش وەکو چۆن قەرەجەکان لەسەرتاسەری دونیا بەرێسا و یاسای خۆیان دەژین، بەهەمان ریتم لەئاستی سیستمدا گوێیان کەڕ دەکەن و بڕوایان بە سیستم و لەقاڵبدانی ئینسان نییە، رەنگە هەر ئەمەش بێت وابکات بەچاوی نامۆوە ببینرێن و قەبوڵ نەکرێن.
لەراستیدا جیاوازی لەرێگەی عەقڵەوە مانای هەیە نەك ئایدیایی ناکامڵ، بۆیە جیاوازی پشت بەعەقڵگەرایی دەبەستێت.
بەهەرحاڵ ئەم چەمکە بۆ قەبوڵکردن و نەمانی فکری شمولی و کۆنکریتی بوو، بۆیە پشت بە عەقڵ دەبەستێت، بۆ نموونە هەر گرووپێك و هەر ئایدیایەك بەبێ عەقڵ ئەم چەمکەی قبوڵ کرد، تەمەنی کورت دەبێت و هەر کاتێك کێشەیەکی بچووك درووست بوو، ئەو جیاوازییە هەڵدەوەشێتەوە.

دەبێ ئەوە بزانین کە جیاوازی نەسەرەتا و نەکۆتایی نییە، تیری ئیگلتن نووسەرێکی بەناوبانگی مارکسییە، پێیوایە هەندێك شت هەیە بۆ ئەوی بگوازرێتەوە، دەبێ قبوڵ بکرێ و جیاواز بێت، ئەمەش بۆ سەلماندنی رەسەنایەتییە، رەسەنایەتیش هێز بەدەست ناهێنێت ئەگەر کۆپییەکی تر لەبەرامبەری نەبێ، بۆیە جیاوازی رێگەیەکی دیکەی لێکۆڵینەوەیە لە ئامادەیی شتێکی تر کە لەگەڵ خۆیدا جیاوازە و پێشوازی لە وردبینی بابەتی دەکات، بەومانایەی بەبێ وردبینی لەشتەکان، رەگوڕیشە لەعەقڵی کارێکتەرە جیاوازەکان داناکوتێت، ئەمەش بۆ ئەوەیە تاکو بابەتێکی دیکە ئاسان بکات، ئەمە سەرەتای چوونە نێو دونیایەکە کە نابێت هیچ شتێك و هیچ کولتوور و نووسین و ئایدیایەك، بەبیانووی هەقیقەتەوە لەلایەن ئایدیایەکی ترەوە پەراوێز بخرێت، کەواتە جیاوازی ئەو واقیعیەتەیە کە دەیهەوێ ئیعتیبار بۆ ئەوانی تر بگەڕێنێتەوە، کەمن وای دەبینم جیاوازی گەمەی حاڵەتەکانە.

پرسیار: ئەی چۆن جیاوازی نەبووە کەرەستەیەك بۆ پراکتیك کردنی لەژیانی واقیعی، بۆچی ناونیشانی جیاوازی وەرگرت؟.

سمکۆ محەمەد: تائێستا هیچ چەمکێك نەبووە لەسەرەتای بەرهەمهێنانیەوە تاکو ئێستا، دووچاری کێشە نەبووبێت، چونکە فەلسەفە و فکر بۆخۆیان کێشەن، کێشەی ئەم جیاوازیەش وەکو هەرکام لەچەمکەکانی تر لەسایەی بازاڕی سیاسەت و سەرهەڵدانی رەوتی توندڕەوی تیرۆریستی خراپ پراکتیتك کراوە، بۆیە پراکتیك کردنەکەشی ریتمی جیاوازی وەرگرت، ئەو نووسەرانەش کە پشتگیری ئەو رەوتە بوون بەبێ ئارگومێنتی توندوتیژی، لەبری ئەوەی بەئەرێنی خۆیان بەرهەمبهێننەوە و ئەویتر لەبەرامبەر یەکتر قەبوڵ بکەن،

بەپێچەوانەوە لەژێر عینوانی جیاوازی بیرو بۆچوون و بیرکردنەوەی جیاواز، گورزێکی کوشندەیان لەو فەرهەنگەدا کە کاریگەرییەکی نەرێنی خوڵقاند لەنێو خەڵکی بەگشتی، نموونەی ئەو جیاوازیەی کە سیستمی دیموکراسی بانگەشەی بۆ دەکات و لەململانێی حیزبی و سیاسیدا کۆی کردۆتەوە کە ئەمە هەم وەهمە و هەم گەمەی سیاسییە، نموونەش بۆ بەهاکردنی بۆچوونی بیرمەندانی رابردووە، ئیدی هەرکەس لەئەنجامی بێکاری و ئارەزوویەکی هەرزەکارانە بۆ خوێندنەوە و بەکارهێنانی ئینتەرنێت و جیاوازی لەبیروبۆچوونی ئاینگەرایی و پشتگیری لەیەکێك لەبەرەکانی جەنگی سیستم و تیرۆر، بەناوی جیاوازیەوە رووبەڕووی ئەو چەمکە فکریانەش بوونەوە و کردیان بەبازاڕێك بۆ رەواج پێدانی بیری تەسك و نالۆژیکی.

بەشێك لەسەرهەڵدانی ئەم کارەساتە فەرهەنگیەی زۆربەی زۆنەکانی سەر گۆی زەوی گرتەوە، بەتایبەتیش ناوچەی رۆژهەڵات، تەنها بۆ ئەوەبوو کە چیتر لەرێگەی فکرەوە ململانێ چینایەتییەکان لەگەڵ تەکنۆلۆژیا نەکرێ، کەچی بەپێچەوانەوە ململانێکانیان گەڕاندەوە سەرەتاو لەململانێی ئاینەکان و زمان و نەتەوەوە جارێکی تر خۆی بەرهەمهێنایەوە، ئەمەش تاکە ئامانجێك بوو بۆ گێلکردنی ئینسان بەگشتی و ئینسانی رۆژهەڵاتی بەتایبەتی، سلاڤۆی ژیژاك بیرمەندێکی چیکی ئەم چەرخەیە، لەکتێبی (سەرەتا وەك تراژیدیا و کۆتایی وەك کۆمیدیا) باسی وەرگرتنی جیاوازی دەکات و پێیوایە لەدوای سەرهەڵدانی چەمکی جیهانگەراییەوە، مەترسیدارترین چەمك، چەمکی ئازادی بیروبۆچوون بوو کە خراپ کەڵکی لێوەرگیرا، ئەوەبوو وەکو سەرەتایەك هەستی پێکرا کە هەوڵێك هەیە بۆ سوککردن و بۆ بەهاکردنی و هاندانی کۆلکە خوێنەوار بۆ نووسین، ئیدی ئەم هەوڵە لەشوێنێکی دیکەشدا بازاڕێکی گەورەتریشی بەرهەمهێنا، ئەویش بەرهەمهێنانی خوێنەواری شەیدای بڕوانامەی زانکۆکانی کەرتی تایبەت و نووسەری کرچ و کاڵ بۆ گەرمکردنی بازاڕی میدیا تاهاتنی میدیای ئەلیکترۆنی و گەشەکردنی تاکو ئەم سەردەمە.

پرسیار: باشە تۆ لەلایەك پشتگیری لەم چەمکە دەکەیت و لەلایەکی تر بەگەمەی دەزانی، ئایا ئەمە باڵانسی فکری تیایە؟، ئەگەر هەیە بۆچی ناتوانین جیاوازبین، لەکاتێکدا هەموو ململانێکان لەسەر سەلماندنی بوونە، سەلماندنی شوناسی ئایدیایی و نەتەوەیی و ئایینی و هتد، ئایا بەراستی ئەمە هەموو جیاوازییەکانە؟

سمکۆ محەمەد: من بەپێی بۆچوونە جیاوازەکان ئەرگۆمێنتم هێناوەتەوە و بەپێی ئایدیای فکری خۆشم کۆمێنتم هەبووە، هەروەها بەپێوەری

رەخنەیی قسەم کردووە کە ئەگەر جیاوازی نەبێ، رەخنەش قەبوڵ ناکرێ، بۆیە دەبێ وەکو رەخنەیەك لە ئەپستراکت کردنی ئەم چەمکە باسی رەخنە بکەم، یان باسی جیاوازی خۆم بکەم وەکو مافێکی فکری، چونکە من تەواو کۆك نیم لەگەڵ ئەوانەی لەژێر عینوانی جیاوازی، هەموو جیاوازییە ریشەییەکانیان لەجیاوازی فکرو جیاوازی ئایین و ئایدیایدا کۆکردۆتەوە کە ئەمە وەهمە، ئەو چەمکە بەدەر لەوەی مانای جیاوازی هەیە و لە بنەمادا بەهۆی قبوڵ نەکردنەوە تیۆریزە کراوە، لەلای من جیاوازی جگە لەجیاوازی چینایەتی شتێکی تر نییە کە رەخنە لەبنەمای سیستەمەوە هاتووە، ئەگەر سیستم نەبێ فکر ناتوانێ رەخنە قەبوڵ بکات سابا هەر کایەیەك بێت، چونکە جیاوازی هەموو ئایینەکان و نەتەوە و کولتوور و زمانەکان، لەنێو هەناوی خۆیدا هەڵگری جیاوازییەکی دیکەیە، ئەویش جیاوازی چینایەتییە کە لەخۆشگوزەرانیدا دەردەکەوێت، بەتایبەتی لەدۆخی ناجیگیردا زیاتر هەستی پێدەکرێ، خۆ ئەگەر بەپێچەوانەوە تەماشای بابەتەکە بکەین، دەبینین تەنها دەبێتە سەفسەتەبازی فکری و نمایشکردنی رۆشنبیریی، بەمانایەکی تر ئەوە جیاوازی نییە ئەگەر کات بەوە فیڕۆ بدەین، ئایا هەموو ئایدیا و ئایین و بیروڕا فەلسەفییەکان پێویستن یان نا؟، ئەمە وەکو ئەوە وایە دوو کەس دوو قەترە ئاو بخەنە نێو پەرداخێکەوە و هەرکەس لەوانە باسی جیاوازی قەترە ئاوەکەی خۆی بکات، ئەم جۆرە جیاوازییە ئایدیاییە، جیاوازییەکە تەنها فۆڕمی باسەکەیە نەك جەوهەر.

ئایا پێویست نییە بپرسین ئەو هەموو دەقەمان پێویستە لەئەدەب و هونەر و هتد؟، وەڵامەکە بەڵێیە، چونکە جیاوازییەکە تەنها لە فۆڕم و سیتایڵە و کۆبەرکێکەش هەر ئەو فۆڕمەیە نەك جەوهەر، بەڵام دەبێ ئەوە بزانین کە ئەمانە چالاکی رۆژانەن و بوونێکی واقیعییان هەیە، بەڵام ئەوەی کە واقیعیەتی پێنادرێ و لەئینسانی دەشاردرێتەوە، یان جەنگەکە بەلاڕێدا دەبرێت، هەم رەخنەیە لەسیستم و هەم جەنگی چینایەتیی نێوان گرووپێکی کەمی باڵادەستی جیهانە، بەسەر زۆرینەی خەڵکی گۆی زەوی، ئەمە ناعەدالەتی و جیاوازییە ریشەییەکەیە کە بەرگری لێدەکرێت، بۆ نموونە بزانە هەموو ئەوانەی کە سەر بەهیچ ئایدیایەك نیین و سەر بەهیچ فەلسەفەیەکی سیاسی نیین، کەچی دەزانن ناعەدالەتی و نایەکسانی هەیە، دەزانن کێشەیەکی گەورە هەیە بۆ مانەوە و نەمانەوە لەم ژیانە درووستکراوە وەهمییە، دەزانن کە بەبارتەقای زەوی و ئاسمان، ژیانی دەوڵەمەند و سەرمایەدارەکان جیاوازی هەیە لەگەڵ هەژارەکان.

پرسیار: ئێمە جیاوازیەکی تر دەبینین لەئاستی جیهانی، ئەویش لە رەگەز و پێست و هتد کورتکراوەتەوە، ئەمەیان چۆنە؟.

سمکۆ محەمەد: من لەپێشتر باسی ئەو جیاوازیە وەهمیە خوڵقێنراوەم کرد کە سیستمی سەرمایەداری درووستی کردووە و کردویەتی بە واقیع، بەڵام سەیرکە ئەوکاتەی کە رەشپێستێك لەلایەن پۆلیسێکی راسیست و سپی پێستەوە لەئامریکا دەکوژرێت، بزانە چۆن غیرەتی ئینسانی دەجوڵێت و لەتەواوی دونیادا کەیسەکە دەبێتە جیهانی و هەموو خەڵك بەبێ بیرکردنەوەی جیاواز دێنە دەنگ، ئایا ئێمە هەقمان نییە بپرسین ئەوە بۆچی کەیسی کورد بەهەموو شێوازەکانیەوە نەبۆتە جیهانی، بۆچی یەکدەنگی لەسەر نەکراوە، کەچی دەبینین بەناوی جیاوازییەوە ئەم جیاوازییە چینایەتییە پشتگوێ دەخرێت و بابەتی لاوەکی پێشکەش دەکرێت بەناوی رۆشنبیری گەلانەوە، خۆ ئەوەش نهێنی نییە و ئاشکرایە بۆچی گروپێکی کەمی سیاسی کە خۆیان ناویان لەخۆیان ناوە سیاسی، بوونە بە سەرداری کۆمەڵگەکان و بەسەر کۆی کۆمەڵگەوە بەناوی دیموکراسی و بازاڕەوە مامەڵە دەکەن، لەکاتێکدا گروپێکی کەمی یاسایی لەنەتەوەکان و گرووپە ئایینیەکان بوون بەرامبەر و زمانحاڵی هەموو خەڵك بەبێ ئەوەی هەڵبژێردراو بن، خۆ ئەم پرسیارانە زۆر سادەن بەڵام قوڵایی فکری هەیە، وەختێکیش بۆ هێنانەوەی ئارگۆمێنتی خۆیان، بەبێ ئاگا دەبن بە مارکسی و چەپ، بۆ ئەوەی شەرعیەت بە خۆ بەخاوەنکردنی بابەتێکی رۆمانسیانەی سیاسی بدەن، ئەمە بنەمای کێشەی سۆسیالیزمە کە ئینسان بەبێ ئاگایی داوای دەکات بۆ خۆشگوزەرانی ژیان، بۆیە لەکەڤەرێکدا گوتارەکەیان دەگۆڕن و وەکو رابەڕێکی چینایەتی قسە دەکەن، سەیرەکە ئەوەیە ئەوەیان بیرچۆتەوە کە خۆیان ئاڵا هەڵگری دژایەتی ئەو جیاوازییە رەسەنن، ئەمە کێشە بنەڕەتییەکەیە کە خزاوەتە نێو جیاوازیەوە، ئینسان لێرەدا پارادۆکسی فکری بۆ ئاشکرا دەبێت و لەو تەکتیکە فکریانە تێدەگات ئامانجەکە چییە و بۆچی ئەوە پەراوێز دەخرێت و بۆچی شتی تر بەناوی جیاوازییەوە پێشنیاز دەکرێت، لێرەوەیە عەقڵمەندی و فکر و تێگەیشتن لەخودی چەمکەکە دەردەکەوێت، راستە بۆ ئایدیاکان و ئایینەکان و سیاسیەکان ئەو جیاوازییە پێویستە، بەڵام بەمەرجێك ئەمە پشتگوێ نەخرێت و وەکو کەڤەرێك بەکارنەهێنرێت.

چەمکی جیاوازی شرۆڤەیەکە لەرێگەی هەڵوەشاندنەوە گەراییەوە دەردەکەوێت، سەبارەت بە ئامادەبوونی شتێکی تر کە بریتییە لە پارادۆکس و تایبەتمەندی لەنێو خودی شتەکە، ئەگەر جیاوازی بۆ زمان بەکاربهێنین، دەبینین جیاوازی لەبارەی پارادۆکسەوە ئەوەیە بۆ

نموونە پیتی A دەنووسێ و دەخوێنرێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی ژنەڤتن، یان گەێنەر نییە، سیفەتە پێکهێنەرەکانی کاریش کپ دەکات، بەڵام لەناو کۆنتێکستدا نییە، هەڵبەتە ئەمە سەبارەت بە نووسین لەبارەی دال و مەدلولەکانی، سەرەتای هاتنی بونیادگەراکان تاکە ئامانجیان ئەوەبوو لە جیاوازی فکری چینایەتی بدەن و گورزیشیان وەشاند، بەڵام دواتر لەرێگەی دیالیکتیکەوە جارێکی تر ئەوە رەوییەوە و دەرکەوت ئەو جیاوازییە راستەقینەترە، بۆ نموونە فرانکفۆرتییەکان لایەنگرانی ئەو رەوتە فکرییە، وای لێهات لەنێو کۆمەڵگەی رۆژهەڵاتیشدا ئەم رەوتە رەنگیدایەوە و دژایەتی فکری مارکسیەتیان دەکرد بەبێ هیچ ئارگۆمێنتێك، سەرەتا دژایەتی چەمکی یەکگرتنیان کرد، یەکگرتن بەهەموو ماناکانییەوە، دواتر لێدان لەحیزب و بزووتنەوەی کرێکاری و سەندیکایی و رێکخراوەیی و هتد، کە ئەمانە بەرهەمی دونیای عەلمانییەت بوون تاکە رێگەی رزگاری بوو لە خێڵ و عەقیدەی ئایینی و کولتووری زاڵ و هتد، پاشان لێدان بوو لەبەها ئینسانییەکان، بەڵام ئەمە تەنها چارەکە سەدەیەك بۆی کرد، پاشان دۆخەکە لەرێگەی خوێندنەوە بۆ دەقە رەسەنەکان کاریگەری ئەرێنی خۆی دانایەوە و شتەکان هاتنەوە شوێنی خۆیان.

پرسیار: دونیایەکی دیکەی جیاوازی هەیە کە لەئاستی غەریزییە، نموونەش ئەو حاڵەتەیە کە بەناوی ئازادی بەکارهێنانی جەستەوە، دیاردەیەك هەیە و ئاسایی بووە بەناوی سیکسواڵێتی، ئایا ئەمە جیاوازییە؟.

سمکۆ محەمەد: لایەنێکی دیکەی درووستکردنی کەڤەر بۆ جیاوازی، ئەویش مەسەلەی مۆڕاڵە، مۆڕاڵ بەمانای لێدان لە موقەدەس ئەوەی کۆمەڵگە بەگشتی بڕوای پێی هەیە، مەبەستم ئەوەیە کە بەناوی جیاوازییەوە سێکسواڵێتی و هۆمۆسێکسواڵێتی وەکو دەرهاویشتەیەکی کۆمەڵایەتی و دەروونی نوێ، کرا بە ماف و ستایلێك لە ئەنتێلێژیا، لەکاتێکدا ئەنتێلێژیا پرۆتۆکۆڵێکە ئینسان لەگەڵ خودی خۆیدا تۆماری دەکات و عەقڵ ئاراستەی دەکات، کەچی زیاتر لە دیاردەکە خۆی شەرعییەتی پێدرا، بەوپێیەی کە بەناوی ئازادی بەجەستەی خودەوە کرا بە ستایلی ژیان و ئانارشیزمی کولتووری، تا ئەو ئاستەی کە هەم پارلەمانی ئەوروپا و هەم کەنیسەکان دانیان پێدانا کە ئەمە لەپشتییەوە هێزێکی سیاسی و ئابوری هەبوو، من خۆم ئەمەم لەنزیکەوە بینیوە و کارم لەسەر کردووە لە ئەوروپا، لەراستیدا ئەمە جیاوازی نییە، بەڵکو ویستێکی تاکییە لەرووی سێکسییەوە کە ئینسان مافی ئەوەی هەیە جەستەی خۆی بە ئارەزووی خۆی بەکار بهێنێ، کەچی بەناوی

جیاوازی یەوە بابەتەکە بەیونیڤێرسال کرا، کورتکردنەوەی ئەم حاڵەتە لەرووداوێکەوە وەکو هەر کارێکی دیکەی ئارەزوومەندانە تایبەتمەندێتی پێنەدرا، بەڵکو کرا بە ریسکێکی کۆمەڵایەتی، بەڵام ئەمەش نەیتوانی سنووری نێودەوڵەتی ببڕێت و تەنها لە رۆژئاوا مایەوە، چونکە کولتوور حوکمی بەسەر گوتارەکەوە هەبوو، لەکاتێکدا بەتێڕوانینی سلاڤۆی ژیژاك ئەو جیاوازییە تەنها لەوێدا دەردەکەوێت و هەستی پێدەکرێت کە دایکێکی هۆمۆسێکسواڵی رەشپێست، دەرك بەئازاری تەنها هۆمۆسێکسواڵی رەشپێست دەکات کە حاڵەتەکە ئاسایی نییە و هی خۆیەتی، نەك سپی پێستێك، بۆیە دۆڵۆز بەتوندی رەخنە لەم جۆرە گەڕاندنەوەیە دەگرێت و پێیوایە یەکسانی رەوشێکی پەرچەکردارە، بەوپێیەی ئەمە ئیتیکی گێڕانەوەی چیرۆکی ئازاری رەگەزێکە بۆ رەگەزەکەی خۆی، نەك رەگەزەکەی بەرامبەری، لێرەوە تێدەگەین کە ئەو مۆڕاڵەی بەناوی جیاوازی یەوە لەهەموو کایەکاندا هەیە و بۆتە مۆدێل، نەك هەر وانییە بەڵکو پێچەوانەکەی راستە، ئەمە کارەساتە گەورەکەی پشت وەهمی جیاوازی یە، من دەمەوێ ئەوەش زیادبکەم کە ئەگەر هەر ئەو جۆرە بەناوی ئازادی بەکارهێنانی جەستەوە زیانی لە سیستم بدایە، نەك هەر قەبوڵ نەدەکرا، بەڵکو خوێن دەڕێژرا و یاسای توندیان بۆ دەردەکرد، هەروەکو چۆن لەکۆنەوە لەمێژووی هەموو ئایینەکاندا تۆمارکراوە، لەمدواییەشدا لە ئەفغانستان و پاکستان و هەندێك شوێنی تر پێڕەوی لێکرا، کەواتە بانگەشەکە خۆڕسك نییە و لەپشتیەوە گوتارێك و پاڵنەرێکی سیاسی ئابوری هەیە.

بە بۆچوونی هانا ئارێنت کە لەژێر کاریگەری هایدگەر و والتەر بنیامین بوو، لای وایە فرەیی و جیاوازی توانای مرۆیی و پێویستیەکانی ژیانی گشت دابین دەکات، ئیدی هەر لە ئاشکراکردنی شوناسی ئایینی و ئایدیایەوە بگرە، تاکو دەگاتە شوناسی کرێکار لەنێو فەزای ئازادیدا، ئەمە هەرچەند لەدونیای سەرمایەداریدا بەسیستم جێگەو رێگەی بۆ کراوەتەوە، بەڵام سنوورداریشە، چونکە رەنج و کار وەکو دوو تایبەتمەندی ژیانی ئەو جیاوازییەن کە داپۆشراوە بەکەڤەری دیکە، هەروەها چالاکی و کاری هاوبەشیش گرێدراون بە ئیرادەوە، ئیرادەش لەدایکبوونەوەی هێزێکی نادیارە لەنێو دیارەکاندا، بۆیە ئازادی لێرەدا لەجیاتی بەکارهێنانی کاڵا بێت وەکو فریدریك ئەنگڵس دەڵێت، دەبێتە ستایلێکی دیکەی دەرکەوتن، چونکە ئەو هەقیقەتەی کە شۆڕش بزری کردووە، ژیانی تایبەتی وەکو ئەلتەرناتیڤ پێشنیاز کردووە بۆ شۆڕشێك کە لەجیاتی گروپەکان، تاکەکان بۆ خۆیانی دەستەبەر دەکەن، هەڵبەت ئەم چالاکی و ئازادییە،

وەکو رەخنە و جیاوازی تەماشاکراوە لەدونیای پێست سەرمایەداری هاوچەرخ، بۆیە هەمیشە تیشکی خراوەتە سەر، ئەمە دیاریکردنێکی دیکەی شوناسی تاکێتییە.

پرسیار: قبوڵکردنی جیاوازی چونکە بەرئەنجامی هۆشیاری یە، کەواتە ئێمە لەنێو مەعریفەدا ئەو فەزایەمان هەیە کە رۆشنبیر و کەسە شارەزاکان لەهەموو کایەکاندا فکری یەکتر قبوڵ بکەن، ئەی بۆچی ئەو گفتوگۆیە نابینرێت بەتایبەتی لەکایەی ئەدەبدا؟.

سمکۆ محەمەد: خاڵی سەرەتایی دانپێدانان بەئەویتر مانای جیوازی یە، ئەمە ئەگەر قبوڵکردنی جیاوازییەکە شتێکی ئاساییی بێت یان قورستر لەتێگەیشتن کە هەندێکجار کولتوورەکان لەیەکتریش تێنەگەیشتوون و یەکتریشیان قبوڵ کردووە، وەکو ئەوەی لەهیندستان هەیە و لە رۆژئاوا رەنگیداوەتەوە بەناوی کۆمەڵگەی فرە کولتووری، بەڵام ئەمە بەشێکە لەپەیوەندیی جۆراوجۆری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی، بۆیە گرینگ ئەوەنییە بۆئەوەی بیسەلمێنین جیاوازین لەگەڵ یەکتر، بڵێین جیاوازین یان کۆمێنتمان هەبێ لەسەر هەموو شتێك، بەڵکو گرینگ ئەوەیە ماهیەتی جیاوازی بزانین و گرینگی بەو رێگەیە بدەین و هەمیشە لەپەروەردە و عەقڵی نەوەکاندا رەنگبداتەوە، من تەنانەت ئەو جیاوازیانەش کە بەناوی زمانەوە باس دەکرێت بە فەیك و ساختە دەزانم.

با لەبارەی زمانەوە وەڵامی پرسیارەکە بدەمەوە، پرسیارەکە ئەوەیە بۆچی زمانی فەرانسی و ئینگلیزی و عەرەبی زمانی زیندوون و زمانی ئۆردو زیاتر لە ملیارێك و نیو خەڵك قسەی پێدەکەن جیاوازێکی زیندوو نیین؟، ئەم کەیسە هیچ جیاوازییەکی نییە لەگەڵ کەیسی چینایەتی کە سەرتاسەری جیهان بەناچار قەبوڵیان کردووە و لەگەڵ فەزا خوڵقاوەکەی دەژین و چارەنووسی ئینسان لەدەست گروپێك ئینسانە، وەختێك باسی ئەم جیاوازییە رەسەنە دەکەین، تۆمەتی شمولی و کۆن و دژە ئینسانیمان پێدەبەخشن، هەڵبەت ئەمە بۆ داپۆشینی راستیەکانە و نەك دەرخستنی جیاوازی.

من لێرەوە باس لەو فەزا خاڵییە دەکەم کە لەنێو مەحفەلی رۆشنبیری رۆژهەڵاتیی هەیە، لەکاتێکدا ئێمە ئەم چەمکەمان وەکو هەر چەمکێکی تری فەلسەفەو فکر لەدونیای رۆژئاوا وەرگرتووە، بۆیە نەپەروەردەکراوین بەو ئاراستە بیرکردنەوەیە، نەك دەشتوانین هەرزی بکەین بەو تەمەنەوە کە کۆمەڵگە پیرێتی پێوە دیارە، لەراستیدا چەمکێك هەرس دەکرێ و قبوڵ دەکرێت و پراکتیك دەکرێت، ئەگەر

بەسیستم ئینسانی بۆ ئامادەکرابێت و پەروەردە کرابێت، ڕۆژهەڵاتی ئەو ڕۆشنبیرییە نوێیەشی کە پەیدای کردووە، تەنها وەکو فۆرم کاری پێدەکات و لەجەوهەردا کەس خاوەنی ئەو پرنسیپە ئەخلاقییە نییە کە لەهەموو کایەکاندا فەرزکراوەو کاری پێبکرێ، مەبەستم ئەوەیە ببێتە مۆڕاڵ و لەژیانی ڕۆژانەدا هەستی پێبکەین، لەکاتێکدا کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کە فرەییە لە ئایین و ئایدیا و زمان و شێوەزار و بن زمان، کەچی ئەو فرەییە نابینین کە لەڕۆژئاوا بەناوی فرە کولتووری هەیە، ئەم جیاوازییە نابینین، تەنانەت لە گەیاندنیشدا، بۆ نموونە کوردی (کرمانجی سەروو خواروو) بەهۆی ئەوەی لەیەکتر تێناگەن، بەناچاری بەعەرەبی قسە دەکەن، هیچکامیان بۆ ئەویتر تەنازول ناکەن شێوەزارەکە تێکەڵ بکەن، ئەمە لەدونیای عەرەبیشدا هەیە لەو وڵاتانەی بەشی ئەفریقین و ئەوانەشی ئاسیایین.

دیسان ئەگەر کێشەی زمان وەربگرین کە بریتییە لە دال و مەدلول، هەموو ئەو شتانەم دەوێ کە زمان مانا بەرهەمدەهێنێ، هەر زمانێکیش کەمترین مانای لێبەرهەمهات، واتە زمانێکی هەژارە، لەمبارەیەوە جاك لاکان و فێردیناند دی سۆسێر وەردەگرم کە لەبارەی زمانەوە تیۆریان هەیە، ئەوان پێیانوایە زمان دەنگە، ئەگەر دەنگیش بنووسرێتەوە و زمان شتێکە وەکو گەنجینە، سۆسێر دەیگەڕێنێتەوە بۆ کتێبی (تەورات) بەو مانایەی کە چیرۆکی سەرەتایی زمان لە داستانی ئادەم و حەواوە هاتووە کە قسەیان کردووە و ناویان لە شتەکان ناوە، کەواتە ئەو جیاوازییە لەزماندا هەیە ئەوە بنەماکەیەتی، جاك لاکانیش بۆ ئیدراك، لەهەردوو حاڵەتەکەدا ڕۆژهەڵاتی کەمێکیان لەم باسە تیۆریانە وەرنەگرتووە.

بەهەرحاڵ ئەو رووبەرەی کە بۆتە جێگەیەك بۆ خۆنمایشکردن و بەلارێدابردنی گوتاری مەعریفی، لەبری ئەوەی ڕۆشنبیرەکان لەپەراوێزی چەمکەکە و بەپێی لۆژیکی چەمکەکە مانای جیاوازیەکان بەیان بکەن، هەروەها لەرێگەی بۆچونەوە خۆیان لەو تەرزە میدیاکارە جیابکەنەوە کە بوونە بەکارەکتەری هەڵچوونە سیاسیە نامەعریفیەکان، بەبێ ئەزموون و بەبێ شارەزایی لەسیاسەت، زۆرجاریش بەهۆی ئەو نەشارەزاییەوە بەکاری سیخوڕیەوە تێوەگلاون، بەپێچەوانەشەوە ڕۆشنبیر بوون بەتیۆریستینە ڕۆژنامەوانیەکان و ئەوانەش کە ئەدەبین، بەگشتی و بەبێ ئاگا دوور لە تێگەیشتن لەچەمکی جیاوازی لەکۆنتێکستدا، بەناوی جیاوازییەوە کۆمەك بەسیاسەتێك دەکەن دژی سیاسەتێکی تر، ئەم حاڵەتە تائەو جێگەیە پەلی هاویشتووە کە بۆتە چەند جۆرێك لەبازاڕ بۆ چەمکەکە، جارێك گەرمکردنی بازاڕی سیاسی و یەکلایی کردنەوەی هێزە سیاسیە کۆبەرکێکەرەکان، جارێکی دیکە بۆتە

بازاڕێك كه سیاسه‌تێك دژ به سیاسه‌تێكی دیكه، بۆ نموونه هه‌م به‌شی زۆری رۆژنامه‌كان موڵكی سیاسیه‌كانن، هه‌م ئه‌و كه‌ره‌سته رۆژنامه‌وانییه‌ی كه له‌بازاڕ ده‌فرۆشرێت، دیسان موڵكی كۆمپانیاكانی كاره‌كته‌ره سیاسیه‌كانن و كه‌ڵكی لێوه‌رده‌گرن.

به‌پێی تێبینی و تێگه‌یشتنی نووسه‌ری به‌ناوبانگی عه‌ره‌بی (زكی العلیو) هه‌ست به‌وه ده‌كه‌ین كه جیاوازی جگه له‌وه‌ی له‌نێو كاره‌كانی دیكه وه‌كو نووسینی كتێب به‌میتۆد، له‌هیچ شوێنێكی تر جێگه‌ی نابێته‌وه، به‌پێچه‌وانه‌وه ده‌ركه‌وتنه‌كانی تر له‌رێگه‌ی میدیاوه و به‌تایبه‌تی شاشه‌ی ته‌له‌فزیۆن، ئه‌وه‌یه كه هه‌م هاندانه و هه‌م هانده‌رن بۆ به‌شداریكردنی كاریگه‌ریانه‌ی خه‌ڵك و جیاوازی سیاسی و كۆمه‌ڵایه‌تی، هه‌م پشكداری كردنه له‌دیاریكردنی بڕیاری چاره‌نووسی خۆی به‌شی هه‌بێت و نه‌ترسێت، هه‌ڵبه‌ت ئه‌م هۆشیاریه ته‌نها به‌هاندان نابێت، به‌ڵكو به‌ئارگومێنت هێنانه‌وه ده‌بێت كه ره‌خنه ببێته نه‌ریت، چونكه هه‌تا قبوڵكردنی جیاوازی به‌جه‌وهه‌ری خۆی كاریگه‌ری له‌سه‌ر گشت نه‌بێت، ره‌خنه نابێته نه‌ریتی كۆمه‌ڵایه‌تی، بۆیه كێشه ئاڵۆزه‌كانی سیاسی و كۆمه‌ڵایه‌تی بریتییه له‌و جیاوازییه وه‌همییه‌ی كه میدیا درووستی كردووه.

پرسیار: باشه باسی گرێیه‌یه‌كی دیكه‌ی جیاوازیت كرد كه راگه‌یاندنه، ماوه‌ی رابردوو به‌ناوی جیاوازییه‌وه میدیا وه‌كو رووبه‌ڕێك بۆ جێگه‌كردنه‌وه‌ی جیاوازییه هه‌مه‌لایه‌نه‌كان به‌كارهات، به‌رهه‌مه‌كه‌شیمان بینی كه له‌ئاستی تێگه‌یشتنی خه‌ڵك و ته‌نانه‌ت سیاسیه‌كانیش نییه، ئایا به‌هه‌ق وایه ئه‌م رووبه‌ڕه جێگه‌ی جیاوازه‌كانی كردۆته‌وه؟

سمكۆ محه‌مه‌د: له‌راستیدا ئه‌م رووبه‌ره‌ی كه بۆته جێگه‌یه‌ك بۆ خۆنمایشكردن و به‌لاڕێدابردنی گوتاری مه‌عریفی، له‌بری ئه‌وه‌ی رۆشنبیره‌كان له‌په‌راوێزی چه‌مكه‌كه و به‌پێی لۆژیكی چه‌مكه‌كه مانای جیاوازیه‌كان به‌یان بكه‌ن، هه‌روه‌ها له‌رێگه‌ی بۆچونه‌وه خۆیان له‌و ته‌رزه میدیاكاره جیابكه‌نه‌وه كه بوونه به‌كاره‌كته‌ری هه‌ڵچوونه سیاسیه‌كان، به‌بێ ئه‌زموون و به‌بێ شاره‌زایی سیاسه‌ت، زۆرجاریش به‌هۆی ئه‌و نه‌شاره‌زاییه‌وه به‌كاری سیخوڕیه‌وه تێوه‌گلاون، به‌پێچه‌وانه‌وه رۆشنبیر بوون به‌تیۆریستینه رۆژنامه‌وانیه‌كان و ئه‌وانه‌ش كه ئه‌ده‌بین، به‌گشتی و به‌بێ ئاگا دوور له تێگه‌یشتن له‌چه‌مكی جیاوازی له‌كۆنتێكستدا، كۆمه‌ك به‌سیاسه‌تێك ده‌كه‌ن دژی سیاسه‌تێكی تر، ئه‌م حاڵه‌ته تائه‌و جێگه‌یه په‌لی هاویشتووه كه بۆته چه‌ند جۆرێك له‌بازاڕ بۆ چه‌مكه‌كه، جارێك گه‌رمكردنی بازاڕی سیاسی و یه‌كلایی كردنه‌وه‌ی هێزه سیاسیه كێبه‌ركێكه‌ره‌كان، جارێكی دیكه بۆته بازاڕێك كه

سیاسەتێك دژ بە سیاسەتێکی دیکە، بۆ نموونە هەم بەشی زۆری رۆژنامەکان موڵکی سیاسیەکانن، هەم ئەو کەرەستە رۆژنامەوانییەی کە لەبازاڕ دەفرۆشرێت، دیسان موڵکی کۆمپانیاکانی کارەکتەرە سیاسیەکانن و کەڵکی لێوەردەگرن.

جیاوازییەك لەمیدیادا بووەتە باو، خراپ بەکارهێنانی ئەو رووبەرەیە بۆ جەنگ تەرخان کراوە، ئەم رووبەرە بەشێکی جەنگی دیارە کە لەگوتارەکاندا باشتر دەبینرێت، ئەویش لەهەواڵ و چاوپێکەوتنەکاندا دەردەکەوێت، بەشەکەی دیکەی نادیارە، چونکە تەواوی جەنگەکە کۆکراوەتەوە لەسیاسەتێکی ناتەندورست کە لەکۆنتێکستدا دەرناکەوێ، یان هێزێکی تارمایییە لەدژی هێزێکی تر، لەحاڵێکدا ئەو جەنگەی کە دەبوو رۆژنامەنووس بیکردایە و رۆشنبیری جدی هاوپشتی بکردایە، نەك هەر پەراوێز خراوە و لەبیری خەڵك براوەتەوە، بگرە قەناعەتێکی تەواویشی درووستکرد کە جەنگی گروپە کۆمەڵایەتیەکان و جەنگی مەعریفی و جەنگی نێوان کۆنخواز و نوێخوزا و جەنگی بازاڕ و جەنگی چینەکان، بچووك بکرێتەوە لەجەنگی سیاسەتێکی لێکاڵی و بچوکتریش جەنگی دەروونی حیزبە سیاسیەکان کە هەموویان لەژێر عینوانی جیاوازیدا پێناسە کراون.

ئەم جۆرە هاندانە بۆ میدیاکار و کردنیان بە ئەستێرەی وەهمی شاشە، لەرێگەی خوڵقاندنی رووداوی هەمەچەشنی ناهەقیقییەوە، چەند ئامانجێکی هەبوو، یەکێك لەوانە نەهێشتنی بڕوا بەخۆبوون و بڕوا بە ژیانی ئاسایی بوو، هەروەها سنووردارکردنی چێژی ژیان بوو لە بابەتە فرەییەکان، هەروەها لەبیربردنەوەی هەستی مۆڕاڵی بوو لەئینساندا، هەڵبەت ئەمانە هەموو ئامانجی خۆیان پێکا.

تێڕوانینی ئیبن روشد لە بارەی پەیوەندی نێوان ئایینی ئیسلام و فەلسەفە ... ئەردەڵان عەبدوڵڵا

هەمیشە لە نێوان ئایین و فەلسەفەدا جۆرێک لە ناکۆکی و دژ بە یەکییەک هەبووە، لەوەتی فەلسەفەش دروستبووە، نیقاشێکی گەورە لە

نێوان فەیلەسووفان و زانایانی ئایینی بەرپا بووە. ئایا هەق بەلای فەلسەفەوەیە یان بە لای ئایینەوە هەیە. مەسەلەی تێگەیشتنی راستی و هەقیقەت و کە لەسەر هەق، هەتاوەکو ئێستاش بەردەوامە. هەرچەندە ئەم نیقاشە لە سەرەتادا لە نێوان فەیلەسووفان و ئاینەکانی جولەکە و مەسیحی بەرپا بوو، دواتریش بە بڵاوبوونەوەی ئایینی ئیسلام، ئەم نیقاشە رۆژهەڵاتیشە گرتەوە.

لە ماوەی پێشوودا چاوم بە کتێبی ” فەسلول مەقال” فەیلەسووفی ئیسلامی ئیبن روشد کەوت، کە لەلایەن کاک مەریوان عەبدول کراوەتە کوردی. ئەم کتێبە یەکێکە لە کتێبە باشەکانی ئیبن روشد. ئەم کتێبە باسی بۆچوونی ئیبن روشد و کەمێک فەیلەسووفی ئیسلامی تر دەکات لەبارەی ئەم مەسەلەیەوە.

لە هەمانکاتیشدا بەشێکی زۆری کتێبەکە خۆی بەم پرسە تەرخانکردووەو وەڵامدانەوەی ئەوانەی کە دژی فەلسەفە دەوەستنەوە لە پێش هەمووشیانەوە ئیمام غەزالی. لەهەمانکاتیشدا باس لە گرنگی فەلسەفەشمان بۆ دەکات.

پەیوەندی ئایین و فەلسەفە

وەکو پێشتریش ئاماژەم پێکردوو لەگەڵ سەرهەڵدانی ئایینە ئاسمانییەکان، کێشە دەکەوێتە نێوان فەیلەسووفان و زانایانی ئایینەوە. بەڵام دواتر هەندێک فەیلەسووفی ئایینی جولەکە ومەسیحی هەوڵ دەدەن، ئەم جەنگە خاوبکەنەوە.

وەکو کاک مەریوان عەبدولیش دەڵێت: هەرکات فەلسەفە هەبووبێت و بیرکردنەوەی فەلسەفیش لەناو خەڵکیدا جێگەی بایەخ بووبێت، ئەم پرسە هاتۆتە ئاراوە،چونکە هەریەک لە لایەنگرانی فەلسەفەو ئایین پێیان وایە ئەوی تریان دژیەتی، یان هەوڵی گونجاندنیان داوە لە نێوانیاندا و پێیان وابووە کە دوو رێگان بۆ شێوازی جیاواز بۆ گەیشتن بە هەقیقەت ،ل17

“فیلونی ئەسکنەدەرانی ، کە لە ساڵی 50 زایینی کۆچی دوایکردووە” ئەم فەیلەسووفە جولەکەیە هەوڵیداوە شەریعەتی موسا بە شێوازێکی عەقڵی تەئویل بکات. پاش ئەمیش کەمێک فەیلەسووفی مەسیحی هەوڵیانداوە کە ئایینی مەسیحی و فەلسەفە پێکەوە گرێ بدەن لەوانە “کلیمینتس و ئۆگستین ” کە پێشەنگی فەیلەسووفانی مەسیحی بوون، دەیانویست مەسیحیەت و فەلسەفە بە یەکەوە گرێ بدەن. لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەشدا لە رۆما، کەمێک قەشەی مەسیحی هەوڵیان دەدا پەیوەندی فەلسەفە و مەسیحی کاتۆلیکی باشبکەن و بەتەواوکەری یەکتریان دادەنا، هەرچەندە لەم هەوڵەیان سەرکەوتوو

نەبوون.
هەرچەندە فەیلەسووفە ماتریالیستەکان زۆر دژی ئەوە بوون کە ئایین و فەلسەفە تەواوکەری یەکتر بن، بەڵکە بە دوژمنی یەکتریان دادەنا. لەمەدا وتە بەناوبانگەکەی مارکس کە دەڵێت" ئایین تلیاکی گەلانە"، لووتکەی دژایەتی فەلسەفە و ئایین رادەگەیەنێت.

ئایینی ئیسلام و فەلسەفە

لەگەڵ بڵاوبوونەوەی ئایینی ئیسلامیش، مەسەلەی پەیوەندی نێوان ئایین و فەلسەفە هاتە ئاراوە، هەندێک زانا و بیرمەندی ئیسلامی هەڵوێستی زۆر توند و خراپیان بەرامبەر بە فەلسەفە هەبووە لەوانە " غەزالی" کە زۆر دژی فەلسەفە بووە، لە بەرامبەر ئەم بۆچوونە توندەی غەزالی کۆمەڵێک فەیلەسوفی ئیسلامی پەیدا بوون، کە پێیان وابووە ئایینی ئیسلام و فەلسفە تەواوکەری یەکترین و دوژمنی یەکتری نین لەوانە" کیندی، فارابی، سجستانی،ئیبن نوفە، ئیبن روشد"

بۆچوونی فەیلەسووفانی ئیسلام

یەکەمین فەیلەسووفی ئیسلامی کیندی بووە کە باسی ئەم بابەتەی کردووەو کتێبێکی بەناوی " لە بارەی فەلسەفەی یەکەمینەوە" نووسیوەو پاشانیش ناردوویەتی بۆ خەلیفە " موعتەسەم باللە" کیندی لەم کتێبەیدا بەڵگە دەهێنێتەوە بۆ ڕەوایەتی کاری فەلسەفاندن و بە کارێکی راست و تەباو گونجاوی دادەنێت لەگەڵ ئاییندا. لەمبارەیەوە دەڵێت: مەبەستی فەیلەسووف لە زانستەکەیدا پێکانی هەقە، لە کارکردنیشیدا کارکردنە بە "هەق". کیندی پێشی وایە کە کە فەلسەفە لەگەڵ ئەوەی پێغەمبەران هێناویانە هیچ جیاوازییەکی نییە.
هەروەها فەیلەسووفێکی تری ئیسلامی فارابییە، کە ئەویش هەوڵیداوە گونجاندنێک لە نێوان ئیسلام و فەلسەفەدا بکات، ئەو لە کتێبی " کتاب الملة" هەوڵیداوە کە گونجاندن و نزیکی نێوان فەلسەفە و ئایین بدات. لەمبارەیەوە دەڵێت : ئایین و فەلسەفە لە یەک دەچن و شەریعەتە چاکەکان لەلایەن فەلسەفەوە پشتگیری دەکرێن و بەڵگەیان بۆ دەهێنرێتەوە.
ئیبن نوفلیش لە کتێبی " حی بن یقظان" کە چیرۆکێکی فەلسەفییە، دەیەوێت ئەوەمان پێ بڵێت کە هیچ لێکدژیی و جیاوازیی لە نێوان ئایینی ئیسلام و فەلسەفەدا نییە و بگرە ئەو پێی وایە کە ئایین و فەلسەفە هەردووکیان رێگەی بەرەو هەقیقەت چوونن. واتە دژی یەکتر نین.

غەزالیی و فەلسەفە

یەکێک لە زانا و بیرمەندە ناسراوەکانی ئایینی ئیسلام ئیمام ئەبو

حامیدی غەزالییە ، کە زۆر دژی فەلسەفە بووە، ئەمەش لە کتێبی ” تهافت الفلاسفة” بە جوانی دەریخستووە. غەزالی پێی وابووە فەلسەفە و ئایین نەک لەگەڵ یەکتری ناگونجێن بگرە دژی یەکتریشن و فەلسەفەی بە دوژمنی ئایین داناوە. هەر لەناوی کتێبەکەشیەوە دیارە، چەندە ڕقی لە فەلسەفە بووە. جێگەی ئاماژەیە ئەم بەچوونەی غەزالیش، هەتاوەکو ئەمڕۆ لەناو ئیسلامییە توندڕەوەکاندا زۆر باوە.

ئیبن روشد و فەلسەفە

لە ماوەی پێشوودا لە دیدارێکی تایبەتدا لەگەڵ کەناڵی ” العربية” موراد وەهبە فەیلەسووف و بیرمەندی ناسراوی میسری وتی : ئیبن روشد کاریگەری گەورەی بەسەر فکری ئەوروپاوە هەبووە، بەتایبەتی لە رووی فکری جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت و ئازادی تاکە کەسیەوە. ئەم قسەیەش بەلای منەوە سەیر بوو، بەڵام کاتێک سەیری بەرهەمەکانی ئەم کەڵە فەیلەسووفە دەکەین، ئەوجا لە گرنگی فکری تێدەگەین.

ئیبن روشد یەکێکە لە فەیلەسووفە ناودارو گرنگەکانی جیهانی ئیسلامی، لە ساڵی 520 کۆچی لە شاری قوورتوبە لە باشووری ئیسپانیا لە دایک بووەو لە ساڵی 575 کۆچیی دوایی کردووە. ئەو جگە لەوەی زانایەکی ئایینی بووە خۆشی بە فکرو فەلسەفەی یۆنان و زانستی فەلەکناسیی و پزیشکیشەوە خەریک کردووە. هەروەها لە پاش خۆی کۆمەڵێک کتێبی گرنگی فکریی و زانستی بەجێهێشتووە گرنگترینیان : (فصل المقال، تهافت التهافت، الكشف عن مناهج الادلة) هەروەها کتیبی ” الكليات” لە بواری زانستی پزیشکیدا، کە یەکێکە لە کتێبە گرنگەکانی بواری پزیشیکی.

یەکێکیش لە کتێبە بەناوبانگەکانی ” فصل المقال” ، کە تێیدا پرسی پەیوەندی فەلسەفە و ئایین و وەڵامدانەوەی ئیمام غەزالییە. ئەم کتێبە لە رووی فکریی و فەلسەفییەوە گرنگی زۆری هەیە. خۆشبەختانە لەلایەن وەرگێڕای هەژامان کاک مەریوان عەبدول کراوەتە کوردیی. لەم کتێبەدا ئیبن روشد هەوڵیداوە وەڵامی ئەو پرسیارە گرنگە بداتەوە کە ئایا فەلسەفە و ئایین دژ بە یەکن یان تەواوکەرتی یەکترین؟ هەروەها وەڵامی بەچوونەکانی ئیمام غەزالی داوەتەوە، کە دژی فەلسەفە بووە، دیارە ئەمەش بە پشتبەستن بە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز و وتەکانی پێغەمبەر.

هەموو پێغەمبەرێک فەیلەسووفە، بەڵام هەموو فەیلەسووفێک پێغەمبەر نییە

یەکێک لە وتە بەناوبانگەکانی ئیبن روشد ئەمەی سەرەوەیە، ئەو پێی وایە کە فەلسفە و ئایین پەیوەندییەکی ئەجگار مەتین و بەهێزیان هەیە. ئیبن روشد پێی وایە کە هەموو شەریعەتێک بە سروشە ” وحی” بەڵام عەقڵ تێکەڵی دەبێت و فەلسەفە دەبێتە یارمەتدەری ئایین، خۆ

ئەگەر ئاینێک دوور لە سروش و تەنها بە فەلسەفە دابمەزرێت ئەوا کەموکورت دەبێت. ل 23

ئایا فەلسەفە دژی ئایینە؟

ئیبن روشد لە تەواوی ئەم کتێبە و کتێبەکانی تریشیدا جەخت لەوە دەکاتەوە کە هیچ کاتێک فەلسەفە دژی ئایین نییە، زۆرجار ئەو کەسانەی کە خەریکی فەلسەفەن بە کەسانی کافرو مولحید تاوانبار دەکرێن، بەڵام ئین روشد پێی وایە ئەوە فەلسەفە نییە ئەو کەسانەی لە ڕێگە لاداوە ، بەڵکو هۆکاری ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو کەسانە خۆیان، جا بەهۆی بیرتەسکی خۆیانەوە بێت یان خراپ تێگەیشتنیان لێی بەهۆی نەبوونی مامۆستاوە.

دواتریش دەڵێت: شتێک کە لە خودی خۆیدا سوودبەخش بێت، نابێت وازی لێبهێنرێت لەبەر زیانێک کە بەهۆیەکی دەرەکی لێیکەوتووە..ل 27

پاشتر دەڵێت:

ئەو کەسەی کە ڕێگری دەکات لە تێڕوانین لە کتێبەکانی فەلسەفە لەو کەسانەی کە شایەنی ئەوەن، وەکو ئەو کەسەیە کە ڕێگری دەکات لە کەسێکی تینوو لە خواردنەوەی ئاوی ساردی سازگار تا دەمرێت لە تینوێتیدا، ئەمەش لەبەرئەوەی خەڵکانێک پێی خنکاون یان مردوون، لە ڕاستیدا مردن بە ئاو شتێکی لاوەکییە، بەڵام مردن لە تینوێتیدا شتێکی خودیی و زەروورییە. ل 44

سێ جۆر خەڵک

ئیبن روشد پێی وایە خەڵکی لە بەرامبەر ئاییندا یەک جۆر نین و ئایینی ئیسلامیش کە ئاینێکی خوداییە ئاراستەی هەموو جۆرە خەڵکێک کراوەو هەریەکەیان بەپێی ئاستی تێگەیشتنی خۆی لە ئاین تێدەگات.

دواتریش دەڵێت خەڵکی لە سێ ئاستدان : 1. گوتارییەکان. 2. مشتومڕییەکان. 3 بورهانییەکان.

1/گووتارییەکان ئەوانەن تەنها بە ڕێگەی گوتار و ئامۆژگاری باوەڕ دەهێنن، ئەمانەش خەڵکی گشتیی و ئاسایین.

/2 مشتومڕییەکان، ئەمانە ئاستیان بەرزترە لە خەڵکی ئاسایی و گشتیی و گوتارییەکان، ئەمانیش بە مشتومڕ باوەڕ دەهێنن.

/3 بەڵام بورهانییەکان ئەو کەسانەنە کە بە فەلسەفە و بەڵگەی عەقڵیی و تێڕوانینی حەقڵی و بورهان باوەڕ دەهێنن. ل28

ئیبن روشد بۆ ئەم بۆچوونەشی پشت بە ئایەتێکی قورئان دەبەستێت کە دەڵێت: ادع الی سبیل ربک بالحکمة و الموعظة الحسنة و جادلهم بالتي هي احسن، سورەتی النحل. ئایەتی 125 ” ئیبن روشد ئەم ئایەتە دەکاتە سەرچاوەیەکی گرنگ بۆ بۆچوونەکانیی و بەکارهێنانی فەلسەفە

بەتایبەتی دوایین وتەی خودا کە دەڵێت" موجادەلەیان بکە بە باشترین شێوە، و جادلهم بالتي هي احسن"
شەریعەت و فەلسەفە
بەشێکی تری کتێبەکەی ئیبن روشد تەرخانکراوە بە پەیوەندی نێوان شەریعەتی ئیسلام و فەلسەفە. ئەو دەڵێت: ئەگەر ئەم شەریعەتە هەق بێت و بانگخوازبێت بۆ تێڕوانین بۆ ناسینی هەق، ئەوا ئێمە گروهی موسڵمانان بە تەواوەتی ئەوە دەزانین کە فەلسەفە نابێتە هۆی سەرپێچی ئەوەی لە شەرعدا هاتووە. لە راستیدا هەق لێکدژ نییە لەگەڵ هەقدا، بەڵکو تەبایە لەگەڵیدا و شایەتی بۆ دەدات..ل 45

ئامانجی شەریعەت
ئیبن روشد وەک زانایەکی ئایینی کە لەناو زانستی ئاییندا قووڵ بۆتەوە بەتایبەتی شەریعەتی ئیسلامی، باسی ئامانجی شەریعەتمان بۆ دەکات و دەڵێت:
پێویستە بزانین مەبەستی شەریعەت بریتییە لە فێرکردنی زانستی هەق و کارکردن بە هەق ، زانستی هەقیش بریتییە لە ناسینی خودای بەرز و باڵا و سەرجەم هەبووەکان بەو شێوەیەی کە هەیە، بەتایبەتی ناسینی بەختەوەری دوارۆژو بەدبەختی دواڕۆژ. ل 75
پەیوەندی زانست و ئایین
لە مێژوودا زۆرجار بەشێکی زۆری زانایانی ئایینی دژی زانست و پێشکەوتنی زانستی وەستاونەتەوە و هەندێکیشیان بەچوونی توندڕەوانەیان لە دژی زانا و زانست دەربڕیوە و فەتوای کوشتنیان دەرکردووە. لە ئەوەی جێگەی سەرنجە، ئیبن روشد دژی هەموو ئەو بۆچوونە توندڕەوانە دەوەستێتەوە کە پێیان وایە زانست و ئایین دژی یەکن بەڵکە بە پێچەوانەوە ئەو وەکو تەواوکەری یەکتری دادەنێت.
لەمبارەیەوە ئیبن روشد لە کتێبەکەیدا وتارێکی بەناوی "چەندێتی گونجاندن لە نێوان حیکمەت و شەریعەتدا" نووسیوە. لەم وتارەیدا بە ووردی باسی ئەو پەیوەندییە قووڵەی نێوان ئایین و زانست یان وەکو خۆی دەڵێت حیکمەت دەکات و دەڵێت:
حیکمەت هاوڕێی شەریعەت و خوشکی شیرینییەتی. هەردووکیان " حیکمەت و ئایین" بە مرۆک هاوڕێی یەکترن و بە کرۆک و ڕەمەک " غەریزە" یەکتریان خۆش دەوێت. ل ٩٢

قوربانی دەستی توندڕەوی ئایینی
هەمیشە کەسە رووناکبیرەکانی لە جیهاندا بوونەتە قوربانی دەستی کەسانی دەبەنگ و توندڕەو، ئەو کەسانەی کە زیرەک و بە توانان هەمیشە کەمێنەک دوژمنی زۆری بۆ پەیدا دەبێت، بەتایبەتی کەسانی

دەبەنگ ، ئەوانەی ڕقی شەخسیان لە کەسە زیرەکەکان، دەبێتە ئاگرێکی گەورە لە ناخیاندا و دەبێتە هاندەرێکی باش تاوەکو بە بیانووی پارێزگاریکردن لە ئایین یان نیشتمان، پەلاماری خەڵکی زیرەک وبەتوانا بدەن.
ئیبن روشد کە یەکێکە لە فەیلەسووفە مەزنەکانی ڕۆژهەڵات و تەواوی ڕۆژئاوا پێی سەرسامە، کەچی ئەم زانا مەزنە دەبێتە نێچیرێکی باش بۆ دەبەنگە توندڕەوەکان و هەموو کتێب و داهێنانەکانی بە لادان لە ئایین دادەنێن. کاتێک لە مەراکیش دەگەڕێتەوە بۆ قوورتوبە زێدی خۆی، بۆچوونەکانی لە بارەی فەلسەفەوە بڵاوکردەوە، ئەوەندەی پێ ناچێت بە هەرتەقە و دەستدرێژیکەر بە سەر ئایین دادەنرێت و فەتوای کافری و لادان لە ئایینی بۆ دەردەچێت. ئەویش ناچار دەبێت کە قوورتوبە بەجێبهێڵێت و ماوەیەک خۆی لە شاری فاس بشارێتەوە، بەڵام دواتر ئاشکرا دەکرێت و لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە دەستگیر دەکرێت و زیندانی دەکرێت. بەوەش ناوەستن، دەچن لەناو بازاڕدا خەڵکی کۆدەکەنەوەو هەرچی کتێبییەتی بەدیار خەڵکییەوە دەیسووتێنن . بەڵام خۆشبەختانە چەند پیاوچاکێک دەچن لای دەسەڵاتدارن شەفاعەتی بۆ دەکەن و بەرگری لێدەکەن و دەڵێن کابرا کافر نییە. پاشتر بە هەوڵی پیاوچاکان ئازاد دەکرێت و دەگەڕێتەوە بۆ مەراکیش . بەڵام ئازاری زیندانیکردن و پەلاماردان و لە هەمووشی خراپتر سووتاندنی کتێبەکانی، دەبێتە ئازارێکی گەورە لەدڵیدا و پاش ساڵێک لە 595 کۆچییدا کۆچی دوایی دەکات.

دوا قسە

بەداخەوە هەتاوەکو ئیستاش ئەو نیقاشە هەر بەردەوامە، بەتایبەتی لەم سەردەمەدا کە فکری توندڕەوی ئایینی لە بەهێزیدایە، دووبارە هەندێک بە ناوی پارێزگاریکردن لە ئایین، دەیانەوێت هەموو جوانییەکانی فکرو فەلسەفە لەناو بەرن، هەرچەندە ئەمەش مێژووییەکی ناشیرینی لە هەموو ئاینەکاندا هەیە.
بەدڵنییایەوە ئیبن روشد یەکێکە لە فەیلەسووف و زانا بەتواناکانی مێژوویی ئیسلامی، بەداخەوە ئەویش لەکۆتایی ژیانیدا دەبێتە قوربانی دەستی فکری توندڕەویی ئایینی. هەرچەندە بۆچوون و کتێبەکانی، کاریگەری گەورەیان بەسەر ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا هەبووە.
لەکۆتاییدا دەستخۆشی لە کاک مەریوان عەبدول دەکەم، بۆ وەرگێرانی ئەم کتێبە جوان و باشەی ئیبن روشد، هیوای کاری باشتری بۆ دەخوازم

سەرچاوە:
ئیبن روشد. کتێبی فەسلول مەقال. سەبارەت بە سەلماندنی پەیوەندی نێوان فەلسەفە و شەریعەت. وەرگێڕانی: مەریوان عەبدول. پێداچوونەوەی ڕێبوار ئەحمەد و عادل عەبدوڵا. چاپی دووەم. ناوەندی ڕەهەند. سلێمانی. 2019

نەجیب مەحفوز نووسەرێک لە نێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا … گوڵزار حەمە فەرەج

لەماوەی پێشوودا کتێبی «نەجیب مەحفوز نووسەرێک لە نێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا» خوێندەوە، کە لە نووسینی ئەردەڵان عەبدوڵایە. ئەم کتێبە لە 138 لاپەڕەدا پێکدێت. نووسەر باسی ژیاننامە و فکر و شێوازی نووسین و بابەتە گرنگەکانی و ڕۆمان و کورتەچیرۆک و بەرهەمەکانی نەجیب مەحفوزدا کردووە. ئەم کتێبە دەتوانێت ببێتە پردێکی باش بۆ تێگەیشتنمان لە نووسەرە بەناوبانگەکانی عەرەب و جیهانی. هەروەها بەرچاوروونیەکی باشیشە بۆ نووسەری کورد، تاوەکو لە نزیکەوە ئاشنا بێت بە فکرو شێوازی نووسین و بەشێک لە بەرهەمەکانی نەجیب مەحفوز، چونکە نووسەر لەکۆتایی کتێبەکەیدا، خوێندنەوەی بۆ 12 ڕۆمانی مەحفوز کردووە لەناویشیاندا شاکارە مەزنەکانی« اولاد حارتنا، سکریە ، بین القصرین، قصر الشوق»

نەجیب مەحفوز گەڕەکە کۆنەکانی قاهیرە کاریگەری زۆری لەسەر نوسینەکانی هەبووەو کۆلارەی هزری بەناو کۆڵانەکانی قاهیرەدا شلکردوەو خوێنەریش بە ناچاری بەدوای ڕووداو پاڵەوان و حیکایەتەکانی نوسەر کەوتوە. لە هەمانکاتدا وەسفی هەموو خاڵە پۆزەتیف و نێگەتیڤەکانی کۆمەڵگەکەی کردووە، هەربۆیە دەتوانم بڵێم کە نەجیب مەحفوز بە جوانترین و باشترین وێنەکێشی کۆمەڵگەی میسری دادەنرێت ،کە وەسفێکی جوانی ساڵانی سی و چلەکانی شاری قاهیرەی بۆ کردوین.

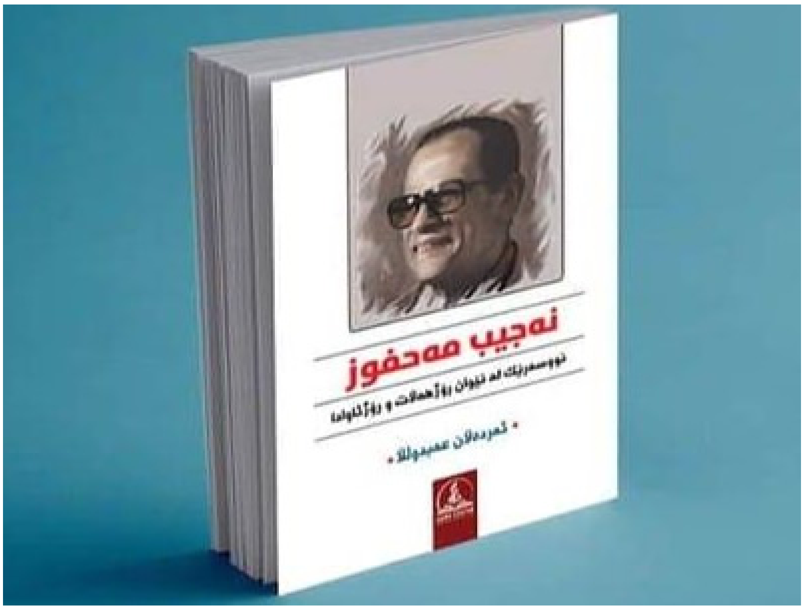

هەروەها ئەو یەکەم کەس بووە کە زۆر نەترسانە باسی ژیانی ژنە لەشفرۆشەکانی کردووە. جگە لەوەش ژیانی هەژارو کەمدەرامەتی کردۆتە بابەتی سەرەکی شاکارە مەزنەکانی. ئەو زیاتر لە پەنجەرەی قاهیرەوە جیهانی بینیوە لەبەر ئەوەی حەزی بە سەفەرو گەشت نەبووە و لە قاهیرە نەچۆتە دەرەوە، بەڵام لە چەند بەرهەمێکدا هەوڵی داوە کەمێک باسی کێشەکانی جیهان بکات ، بۆ نموونە لە چیرۆکی «فنجان شای »کۆلارەی هزری بۆ کێشەکانی ئەو کاتەی جیهان هاویشتوە کە کەمێک کەسایەتی ڤێتنامی و ئەمەریکی و عەرەبی و ، ئەڵمانی ،روسی تێدا بووە لەم چیرۆکەدا باسی «جەنگی ڤێتنام و فەلەستین و جەنگی ساردی کردووە ».

نەجیب مەحفوز یەکێکە لە ڕۆمانوس و ئەدیبە مەزنەکانی میسر و جیهان، یەکەمین نووسەری ڕۆژهەڵاتیە کە بەشێوەیەکی بەرفراوان بەرهەمەکانی لە کتێبخانەکانی ڕۆژئاوا و جیهاندا بڵاوبکرێتەوە. ئەو توانی لە ڕێگەی ڕۆمان و چیرۆک و کورتە چیرۆکەکانیەوە کەمێک زانیاری لەبارەی ڕۆژهەڵاتەوە بۆ جیهان بدات و بە زمانێکی ئاسان توانی گوزارشت لە کێشە ئاڵۆزەکانی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی بکات ،لەهەماکاتیشدا بەرگێکی ئەدەبی زۆر جوان بکاتە ئەو کێشانە و پیشانی جیهانی بدات.

نەجیب مەحفوز یەکەم نووسەری عەرەبە کە توانی خەڵاتی نۆبڵ بە ئاداب بەدەست بێنێت، کە دوای ئەو هیچ نوسەرێکی تری عەرەبی ئەو خەڵاتەی نەبردۆتەوە. هەروەک ئەردەڵان عەبدوڵڵا دەڵێت: نەجیب مەحفوز بۆ ڕۆح و جەستە نوسەرێکی ڕۆژهەڵاتی بوو، بەڵام لە رووی فکریی و شێوازی نوسین و کارکردنەوە، نوسەرێکی ڕۆژئاوایی بوو. نەجیب مەحفوز لە ڕێگەی نوسین و کارکردنەوە توانی ببێتە پردێکی

ئەفسوناویی تاوەکو گەتی شاراوەیی ڕۆژهەڵات ، بە مرۆڤەکانی ڕۆژئاوا پیشان بددات .

ئەو کێشانەی کە مەحفوز باسی کردوون، تا ڕادەیەکی زۆر لە کۆمەڵگەی ئێمەوە نزیکن و کاتێک نوسینەکانی دەخوێنیتەوە،وادەزانی باسی کۆمەڵگەیی کوردی دەکات چونکە ئەو کەسایەتی و ڕوداوانەی باسی کردوون لەناو کۆمەڵەی کوردەواری خۆشماندا هەیە.
نەجیب مەحفوز نوسەرێکی فرە ڕەهەند بوو لە زۆربەی ژانرەکانی ئەدەبدا ، دەست ڕەنگینی نواندوە، سەرەتا بەوەرگێڕان دەستی پێ کردووە و چوەتە ناو جیهانی نوسینەوە وکتێبی « مصر القديمة» وەرگێڕانی بە کردووە. ئەم کتێبە لەلایەن جیمس بیکی نوسەری ئینگلیزی نوسراوەو باسی بەشێک لە مێژویی میسری کۆن لە سەردەمی فیرعەونی دەکات،لەو کاتەدا مەحفوز لە دوایین قۆناغی کۆلێژی فەلسەفە بووە. ئەو کارەی یەکەم ودواهەمین کاری وەرگێڕانی بوەو دواتر خەریکی کاری نوسین ڕۆمان و چیرۆک و شانۆ بووە.

چیرۆک لای مەحفوز ژانرێکی خۆشەویست بووەو زیاتر هەگری هەردوو نوسەری مەزنی جیهانی «چیخۆف و مۆپاسان» بووە بەتایبەتی لە رووی دروستکردنی پاڵەوان و ڕووداو و لەهەمووی گرنگتر کۆتایی هێنان بووە بە چیرۆک بە شێوەی کتوپڕ « مفاجاوە » کە ئەمەش یەکێکە لە کۆڵەکە سەرەکیەکانی ژانری کورتە چیرۆک. نەجیب مەحفوز لە ژیانیدا نۆزدە چیرۆکی نوسیوە،
ڕۆمانیش مەیدانێکی خۆشەویستی تری مەحفوز بووە ئەو لە ژیانیدا کۆمەڵێک ڕۆمانی و شاکاری مەزنی نوسیوە ، ڕۆمانەکانی «قصر الشوق ، السكرين و بين قصرين « بوونە بەردی بناغەی ڕۆمانی نوێی عەرەبیی ،لەڕێگەی ڕۆمانەکانیەوە توانی مێژوویی کۆن و نوێی میسر بگێڕێتەوە و نەوەی نوێ لە ڕووداوەکانی پێشوو ئاگادار بکاتەوە ،کەی ڕۆمانەکانی سی وشەش ڕۆمانن.
لە کۆتاییشدا ئەردەڵان عەبدوڵڵا وتاری نەجیب مەحفوز لە کاتی وەرگرتنی خەڵاتی نۆبڵ کردووە بە کوردی، کە یەکێکە لە وتارە گرنگەکانی ئەم خەڵاتە و تێیدا نەجیب مەحفوز دەڵێت:

مادام لەناو مرۆڤدا مێشکێک هەیە بیردەکاتەوە، ویژدانێکیش هەیە دەجوڵێتەوە مرۆڤ بە زیندووی دەهێڵێتەوە لە یەکێک لە جەنگە زۆرەکانی لەگەڵ دەوڵەتی بەزەنتەنیدا کۆمەڵێک دیل بەرامبەر بە کۆمەڵێک کتێبی پزیشکی و ماتماتیک وفەلسەفی یۆنانی کۆن گۆڕانەوە، کە ئەمەش گوزارشت لە بەهای ئەو ڕۆحی مرۆییە دەکات کە تموحاتی بەگەیشتن بە زانست مەعریفە بەسەریدا زاڵە ، لە کاتێکدا داواکار

باوەڕی بە ئاینێکی ئاسمانی و داواکراویش بەرھەمی شارستانیەکی پتپەرستییە ، «مەبەستی شارستانی ێۆنانی کۆنە «،قەدەر وایکرد من لەنێو ئەم دوو شارستانیەدا لەدایک ببم و بەشیری ئەوان گەورە ببم ، خۆراکی ئەدەب و هونەری ئەو دوو شارستانیەتەش بخۆم، هەروەها سوودیشم لە کولتوری دەوڵەمەندی مەزنی ئێوە دیوە ، لە پەنا هەموو ئەمانەشدا بە هەوڵ و چالاکی خۆشم، ئەم کۆمەڵە وتانە لەدایک بوون.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشی لە ئەردەڵان عەبدوڵڵا بکەین بۆ ئەم کارەو هیوای کاری باشتری بۆ دەخوازم.

سەرچاوە:
ئەردەڵان عەبدوڵڵا. نەجیب مەحفوز، نووسەرێک لە نیوان رۆژهەڵات و رۆژئاوادا. چاپی یەکەم. ناوەندی سارا. سلێمانی.2020

ه□□□ی گشتیی سیاسەتی □□و□تی سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان – کوردستان

ئەم بەڵگەنامەی□ (ه□□□ی گشتیی سیاسەتی □□و□تی سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان – کوردستان) پەسەندکراوەی کۆنفرانسی (۳۱ی ئایاری ۲۰۲۰)ی ناوەندی لێکۆڵینەوەی سۆسیالیستیی کوردستانە، ئەم کۆنفرانسە بڕیاریدا ناوەندی لێکۆڵینەوەی سۆسیالیستی، وەک ئۆرگانێکی سەرەکی لە ژێر چەتری «□□و□تی سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان»دا ب□ن□□ت□وە و درێژە بە کاری هۆشیاریی چینایەتی و چاپ و باڵوکردنەوەی ئەدەبیاتی سۆسیالیستی و هەموو ئەو نووسینانە بدات کە خزمەت بە ئاگایی تاک و کۆمەڵ دەکەن و ئامانجیان بەرەنگاربوونەوەی ستەم و چەوساندنەوەی مرۆڤەکانە. ......

بە درێژی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ......

شیعرێکی ئاسێر رامبۆ .... وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: سەران محەمەد

شیعرێکی تری سەرەڕۆ :
هەستکردن
شیعر/ ئاسێر رامبۆ
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: سەران محەمەد

(هەستکردن)
لە ڕێژ شینەکانی هاویندا، هەموو ڕێگاکان تەی دەکەم،
دەرزی ئاژن بە نوکی گەنمەشامییەکان، پێ لە ئاونگەکان دەنێم:
وەك خەونبینێ دەنوانم، فێنکایی گەمە بە بنی پێی بکا.
دەبا شنەی ئەوارە سەر لەنوێ سەرم تەڕ بکا .

* * .

هیچ – ناڵێم و هزریش – لە هیچ ناکەمەوە:
بەڵام خۆشەویستیی بەکۆتا فوو بە گیانمدا دەکا،
دەڕۆم زۆر دوور، وەك بۆهیمییەك،
لە ئامێزی سروشتا - شاد، هەر وەکو هاودەمی شێخەك.
ئازاری ١٨٧٠
....

بایۆگرافی:

جین نیکۆلاس ئارسەر ڕامبۆ لە (شارلڤیل) ی باکووری ڕۆژهەڵاتی فەرەنسا لە 20- 10- 1854 لە دایك بووە، لە هەرزەکاریدا دەستی کردووە بە نووسینی هەنراوە. ڤیکتۆر هەگۆ وەسفی کردووە بە (شکسپیری مەردمنداڵ)، جەنجەی دیارە بەسەر

داهێنانی شاعیرانی پۆستمۆدێرن و نیگارکێشانی سوریالی و میوسیکژەنان.

کۆی داهێنان و بەرهەمەکانی لە تەمەنی بیست ساڵیدا دوایيان پێ هات، واتە تەنیا لە نێوان تەمەنی (٢٠-١٦)ساڵییدا هاودەمی شیعرنووسین بووە، بەڵام ئێستاشی لەگەڵدا بێت سەدای شیعرەکانی لە گوێی عاشقانی شیعردا لەسەرانسەری جیهاندا دەزرنگێنەوە.

ڕامبۆ بە شاعیری یاخی ناوزەد دەکرێت. کە لە دوای دەستبەرداربوونی لە شیعر نووسین، لە نێوان سێ کیشوەری (ئەوروپا- ئەفریقا- ئاسیا) دا سەفەرە دوایی نەهاتووەکانی بەردەوامییان هەبوو، هەتا لە تەمەنی 37 ساڵیدا و لە 10-11- 1891 کۆچی دوایی کرد پاش ئەوەی بە هۆی شێرپەنجەوە قاچی بڕدرایەوە.

تێبینی سەبارەت وێنەکە:

ڕەنگە لای خوێنەر جێی سەرسوڕمان و پرسیار بێت کە ئەوەی سەرەوە وێنەی ئارسەر رامبۆ بێت؟ چونکە ئێمە زیاتر هەر بە وێنەیەکی ئاشنا بووین کە هی تەمەنی مێردمنداڵییەتی، بەڵام ئەم وێنەیەی کە لە بەردەم پەیکەری شکێنراوی ناپلیۆنەدا گیراوە لە لایەن وێنەگری ناودار (برۆنۆ براکیهیس)ەوە لە سەرەوختی کۆمۆنەی پاریس لە نێوان ١٨/٣ – ٢٨/٥/١٨٧١دا چرکێندراوە، کە دژی دەسەڵاتی حوکمەتی فەرەنسای ئەو کات وەستانەوە .

دەقەکە بە ئینگیزی:

Sensation))

Through the blue summer days, I shall travel all the ways,
Pricked by the ears of maize, trampling the dew:
A dreamer, I will gaze, as underfoot the coolness plays.
.I’ll let the evening breeze drench my head anew

* * ▪

I shall say – not a thing: I shall think – not a thing:
But an infinite love will swell in my soul,
And far off I shall go, a bohemian,
Through Nature – as happy, as if I had a girl.
.March 1870

نوچەی موچە … سەلام عومەر

موچەو نوچە بۆتە سەردێڕی هەواڵ و راگەیاندنی حزبەکان، بۆتە مژدەی گوتەکانی دەسەڵاتو بەدەنگێکی بەرز، بەرزتر لە نوچەکانی دی باس لە دابەشکردن و ریزبەندی لەشکرێك وەزارەت و دەستە دەکرێ، کە پێموانییە لەهیچ وڵاتێکی سەر ئەم گۆی زەویە ئەم ریزبەندە سەیرو سەمەرانە هەبێ، ئەوکاتەی کەباس لە پاشەکەوت دەکرا پلانێکیان نەبوو تا لەئایندەدا بەڵێنەکانی خۆیان کە لە باڵاترین دەسەڵاتی هەرێمەوە دەردەچوو جێبەجێ بکەن و کاتێکی دیاری کراویان نەبوو بیدەنە فەرمانبەران و متمانەیان لا درووست کەن، ئێستا لەجیاتی پاشەکەوت وشەی لێبڕینیان خستۆتە ناو دابەشکردنی موچەوە، ئەوەیان راستگۆیی تێدایە بەڵام بێمنەتی دەسەڵات پیشان دەدا بەرامبەر فەرمانبەران و هیچ ئومێدێکیش بۆ دانەوەی لێبڕینەکە ناهێڵێتەوەو بەهەموان دەڵێ نەئێستا پلانمان هەیە بۆ باشتر کردن و نە لەرابردووشدا پلانمان هەبووە، ئەوەش دەیسەلمێنێ کە دەسەڵاتێکی بێ بەرنامە وەك ژمێریار خەریکی حساباتی لاواز کردنی هاوڵاتیەکانیەتی و هەرگیز بیری بۆ هەر ئەگەرو روداوێك ناچێ کە لەئایندەدا روودەدەن و سبەینەیەکی روناکی نییە تا گەشەی ئابوری هەرێمەکەی لەسەر بنیات بنێ.

ئەوەی کە جێگەی نارەزایی هەموانە ئومێدی چاکسازی بوو کە بە گەرموگوڕی باسی لێوە دەکرا، لێرەدا هاوڵاتیان بیریان دەکەوێتەوە پێشتریش تەواوی فەرمانبەرانیان بە بایۆمەتری و پەنجەمۆرو بڕینی دوو موچەو بندیوارەکان سەرقاڵ کردوو دوای ئاشکرابوونیش هیچیان نەکرد، کەواتە ئەو چاکسازیەش کە ئێستا خەریکین دیزە بەدەرخۆنەی بکەن وەك بەڵێنەکانی رابردوویانەو هاوڵاتیان بە سڕکردنی بارودۆخەکەی دادەنێن و دەزانن دەسەڵات مەبەستی نیە، چونکە هەموو ئەو حزبیانەی بە پارە راگیراون تەفروتونا دەبن و ئیدی لە هەڵبژاردنەکاندا زیانێکی گەورەیان بەر دەکەوێ، بۆیە ئێستا دەرکەوتووە کادیرانی حزبەکان سەرچاوەی فشارن بۆسەر حزب و ئەوەش رەنگدانەوەی ئاشکرای لەسەر حکومەت جێهێشتووە، جگە لەوەش تەواوی موچە باڵاکان هەرئەوانن و هەرگیز رێگە نادەن دەسکەوتەکانیان بکەوێتە مەترسیەوە، بۆیە قەیرانەکان تادێ شێلگیرتر دەبێت و ئەگەر

بەردەوامی هەبێ دوور نییە تەپ و تۆزی روداوەکان بەتیبەت نارەزایی خەڵك هێندە زۆر بێت ببێتە گێژەڵوكەو دەسەڵات بە كادیرەكانیانەوە لولدا، ئەو كات زیانی گەورە بەر هەموان دەكەوێت و ئەوەی هەشە لەدەست دەچێ، چونكە ناكرێ و ناشێ ئەم بارودۆخە سەختە تاسەر هەندێك لێی سودمەند بن و زۆرینەش لە پەراوێزێزدا بن.

ئێستا نوچەی موچە بە دەنگێكی بەرز دەگوترێن بەڵام بەشەرمەوەو بەجۆرێك هیچ متمانەیەك لەنێوان هاوڵاتی و فەرمانبەرو حكومەتدا نەماوە.

زیرەک .. بەرنامە یەک سعاتیە تەلەفزیۆنەکانی چیان بەسەرهات؟!… دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

هونەرمەند حەسەن زیرەک پیاوێک بوو ،بە خۆی فەزای کارکردنی هونەری لە ئاستێکی بەرز بۆ خۆی دروست دەکرد، بە دوو هۆ. یەکەم : پیاوێکی گەڕۆک بوو بەدوای ئارازووە هونەریەکەی خۆی دادەڕۆیشت ، هە تا ئە گەر هە ڵاتبا یان بۆ نان پەیدا کردن دێ و شارو وڵاتان گەڕابێ دواجار بە قازانجی هونەرەکەی خۆی دا شکاندووتەوە، بۆ نموونە کەسەر هە ڵدەگرێ بۆ عیراق جۆرێک لە هە ڵاتنە ، کە دەچیتە بەغداو لە ئوتێل شیمال کاردەکات ، هونەرەکەی وادەردەخات کە کرێکاریەکەی بەڵادەنێ ، هە ر بۆ یە لە کاتی کارکردن و گۆرانی گوتن(مام جەلال) بەدەنگی سەرسام دەبێ و قسەی پیدەدا بیباتن□ □ادیۆ . دووەم : ئاستی هونەرمەندییەکەی ئەوەندە لە سەرێ بووە ، هە ر کارێکی کردبێ و لە هە ر ئاستێکی ژیان دا بووبێ و لە هە ر شارو وڵاتێک دا ژیابێ ، هونەرەکەی لە خەڵکی دەورو بەری جیای کردووتەوەو هە ر زوو وەک دنگخۆش و هونەرمەندێکی گەورە ناسراوە .
هە ر بەو هۆیانەوە لە ڕادیۆکانی بەغداو سنەو تاران و کرماشان و تەورێزو مە هاباد لە ئیران و لە عیراق گۆرانی تۆمار کردووەو کاری

کردووە ، سەرە ڕای ئەوەش هه وڵی چوونە میسری داوە بۆ ئەوەی لە رادیۆ کوردیەکەی ئەوێ کار بکات ، عێراق گرتووویەتی و خستووویەتیە بەندیخانە ! ویستووویەتی بچێتە ڕۆسیاو لە وێ لە ڕادیۆی پەیکی ئیران کار بکات ، ئەمەشی بۆڕیکنەکەوتووە !

زیرەک و بەرنامەی تەلەفزیۆنی ..

کە لە ڕادیۆی تاران بە خۆی میدیای زەندی کاردەکەن ، لە ساڵی ١٩٦٠پیاوێکی دەوڵەمەندی ئیرانی بە ناوی (حبیب اللە سابت پاسال) لە تاران تەلەفزیۆنێکی تایبەت دادەمەزرێنێ و دەنگ و ڕەنگی هه تا دەورو بەری کەرەج دەچێ ! (سابت پاسال)(١) دەوڵەمەندێکی ئیرانی بوو کە یەکەم تەلەفزیۆنی خسوسی لە ئیران لە مانگی خاکە لێوەی ساڵی ١٣٣٩-١٩٦٠ دامەزراند ،هونەرهای زیبا شوێنی کارو تەمرین و بڵاوکردنەوەی بەرنامەکان بوو، جگە لە کوردی بەرنامەی ئازەری و فارسیش بڵاو دەکراوە .سەرەڕای گۆرانی و هه ڵپەرکی و بەرنامەی رابواردن ، شانۆش وەک هه موو بەرنامەکانی تر بە زیندوویی بڵاو دەکرایەوە، ساڵی ١٣٤٤ ئەم تەلەفزیۆنە بە دەوڵەتی کرا و بووە تەلەفزیۆنی ملەتی ئیران)(ل٢١.زمانی دولا)(١)

میدیای زەندی لە چاوپیکەوتنەکەی لە گەڵ مامۆستا(محەمەدی رەمەزانی) دەڵێ □ شەوی پێنجشەممانە دەڕۆیشتین لە ئیستگەی هونەرهای زیبابەرنامەمان دەدا ، بەرنامەی کوردی حەسەن بە دایرەو بە گۆرانی ئێمەش حەوت هه شت پیاوو ژن بە لیباسی کوردیەوە بە دەستووری سۆرانی خۆمان هه ڵدەپەڕێن ، خەڵک زۆریان پێ جالب بوو، دوو یان سێ قاوەخانە پڕ دەبوو لە خەڵک ، تەلەفزیۆنیش نێو تاران هه تا کەرەج کاری دەکرد زیاتر کاری نەدەکرد ! لەو قاوەخانە ئەو شەوە چای لە پەنا باتێکەوە دەچووە چوار قڕان ئەوەندە بەرنامە کوردیەکەیان پیخۆش بوو،) (ل٢١، زمانی دوولا)

هه ر لەو چاو پێکەوتنە میدیای زەندی دەڵێ:(لە تاران لە تەلە فزیۆنیش هاوکاریمان دەکرد، حەسەن گۆرانی دەگوت سەعاتێک بە نامەمان هه بوو، ئەو تەلە فزیۆنە وەختێ خسوسی بوو هی دەوڵەت نە بوو)(ل٢٤، زمانی دوولا)

هه روەها مام عەلی یاسەمەنی هاوتەمەن و خزمی زیرەک ، ئەویش کە لە تاران لە نێو ماڵی زیرەک دا کاری دەکرد .دەڵێ:(شەوانە وابوو لە ڕادیۆ یان تەلەفزیۆن درەنگ تەواو دەبوو، کە دەڕۆیشتینەوە دەیگوت نەخێر جارێ بچین سەرێک لە موسافرخانەئ حەقیقەت هه ڵبێنین بزانین برادەری کوردی لێیە؟..) (ل١١، زمانی دوولا)

هه ر مام عەلی یاسەمەنی دەڵێ:(شەوانە ئەو دەمانە ٧و٨ ئێوارەکە وەختی بەرنامەی کوردی دەهات دەچووین، کە بەرنامەی هونەرهای زیبا بوایە لە سەحات(٢) ٦و ٨ سبەینان دەچووین بۆ هونەرهای زیبا ،

ئەگەر شەوێک کاک حەسەن پییکرابایە بەخەی دەچوو من هە ر لە ماڵەوە دەبووم .) (ل١١،زمانی دوو لا) شیکردنەوەو پرسیار.. شیکردنەوەو پرسیار.. ئەم هە واڵانە کە(میدیای زەندی) و (عەلی یاسەمەنی) باسی دەکەن ، کە هە ردوویان لە گەڵ زیرەک ژیاون و میدیا خانم خۆشی لە ئاهە نگەکان لە گەڵ ٧، ٨ ژن و پیاوی تر بە جل و بەرگی کوردی سەرانی هە موو جارە شاییان کردووە کە زیرەک گۆرانی گوتووەو دەفی لێداوە ! هە واڵێکی ڕاست و دروستن. ئەم ئاهە نگانە لە بەرنامەیەکی تایبەت بە گۆرانی کوردی بووەو هە ر جارەش بەرنامە کە یەک سەعاتی خایاندووە ، تەلەفزیۆن ڕاستەو خۆ بڵاوی کردووتەوە ! بەرنامەکان شاری تاران و دورو بەری ڕۆیشتووە و گۆیشتووتە کەرەج ! خۆشەک زەریــان پێ خۆش بــووە ، بە ڕادەیەک تەلەفیۆن لە دوو سە چایخانەی کوردان هە بووە ، هە ر جارەکی کە شەوی پێنجشەممان لە سەعات ٧ تا ٨ بەرنامەکە بڵاو دەکرایەوە ، کوردانی دانیشتووی تاران دەهاتنە سەر ئەو دوو سە چایخانەو جێگا نەدەماو چا لە پێنا بــادەکەوە دەچــووە چــوار قەوان ! ئەو بەرنــامەیەش یەک ســەعاتی خایاندووە. ئەی ئەو دوو سەعاتەی کە بەیانیان دەچوونە بارەگای هونەری زیبا چیان دەکرد ؟ پرۆڤە بوو ..یان بەرنامەیان پێشکەش دەکرد؟ ئەستا پرسیار ئەوەیە ؟ چەند شەوو مانگ ئەو بەرنامە کوردیە بەردەوام بووە ؟ لە هە ر بەرنامەیەک زیرەک چەند گۆانی گوتووە ؟ ئەوکەسانەی لە گەڵ میدیای زەندی ژن و پیاوەکان کە بوون شاییان دەکرد؟ ئایا هیچ جارەک گۆرانیبێژی تر لە گەڵ زیرەک هاوبەشی کردووە لەو بەرنامانەیە؟ ئایا لەم ئاهە نگە ڕاستەو خۆیانە زیرەک چەند گۆرانی دەستەو ڕستی ڕاستەو خەی گوتووەو بە یەکەمجار بڵاو بوونەتەوە ؟ بۆچی لەم هە موو ئاهە نگە ، ئاهە نگەک دیار نیە ؟ ڤیدیۆ پەرتەکان.. وەک زانراوە زیرەک لە تەلەفزیۆنی ڕۆزاییەش حەوت گۆرانی ڕەش و سپی تۆمارکردووە، ئەویش تا ئەستا زەر بە ڕوونی و هە مووی دەرنەکەوتووە! لەم ساڵانەی دوایی گەنجەک بە ناوی(علی مراد پور) کە باوکە وەختی خەی وەنەگری تەلەفزیۆنی تاران بووە، بڵاوی کردوە کە گۆرانی (بە هار هاتەوە) ی هونەرمەند حەسەن زیرەکی بە(٩ دەقیقەو ٣٦ چــرکە)ی لایەوە دیەوە بیفــرەشە ! بەداخەوە ..ئەو گۆرانیە سەرو سەدایەکی دەرنەکەوت! ئایا ..زیرەک چەند گۆرانی لە تەلەفزیۆنی ملی ئیران تۆماکردووەو لە چەند ئاهە نگی گەورە کە تەلەفزیۆن تەیدا ئامەدەبووە ، گۆرانیەکانی تۆمارکراون ؟ کە دەڵێن لە ماوەی شای ئیران داوەتکراوەو گۆرانی تەدا گوتووەو چەند گۆرانی گوتووە؟ ئەو گۆرانیانە بەچ دیارنین؟ ئایا دەشێ ئەو گۆرانیانە بە تەلەفزیۆنــی تۆمــارنەکرابن ؟! لەم ڕۆژانە(گوگــوش) گۆرانیبێــژی ناوداری ئیران ڤیدیۆیەکی درکەوت لە ڕۆژی لە داکبوونی کوڕی شا و

لە ئاهەنگی نەو ماڵیان و بە ئامادە بوونی شا خۆی گۆرانی دەڵێ ؟
ئەی گۆرانیەکەی زیرەک کوانە ئەوەی بە هاتنەسەر دنیای کوڕی شای گوتووە؟ دەنیام گۆرانیەکانی حەسەن زیرەک لە ماڵەی شا وەک گۆرانیەکانی گوگوش بە ڤیدیۆ تۆمارکراون ! بیستوومە لە زۆر ئاهەنگی ماڵانیش جگە لەوەی گۆرانی زیرەک تۆمارکراوەو وێنەی گیراوە ، هەندێ جار بە ڤیدیۆیش ئەو ئاهەنگانە تۆمار کراون ! لە بەختی کوردو زیرەک ئەم هەموو ئاهەنگە ڤیدیۆییەی هەیە کەچی تا ئێستا بزرن ! هیوادارم هەموو ئەو بەڕێزانەی وێنەو دەنگ و ڕەنگ و بەسەرهاتی زیرەکیان لایە بڵاویان بکەنەوەو ڕوحی زیرەک شاد کەن و دڵی زیرەکدۆستان و هونەردۆستان خۆش ! (٣)
ئێستا ڕووی دەمم دەکەمە کوردانی تاران..
١ – هونەرمەند حەسەن زیرەک لە ساڵی ١٩٦٠ بەدواوە ، هە فتانە بەرنامەی یەک سعاتی لە تەلەفزیۆنی (سابت پاسال) تۆمارکردووە.
٢ – لەو بەرنامەیەدا زیرەک گۆرانی گوتووەو دەفی لێداوە .
٣ – بە قسی میدا خانم کە خۆشی لە گێڕ بووە ٧ ت٨ ژن و پیاو شاییان کردووەو بەجلی کوردی سەرانی .
٤ – خەلک زۆریان پێ خۆش بووەو لە چایخانەی کوردەکان لە تاران ، خەلک زۆر کۆبوونەتەوە بۆ ئەوەی لە تەلەفزیۆنی چایخانە بەرنامەی کوردی و گۆرانیبێژ حەسەن زیرەک ببینن، هێندە خەڵک کۆبوونەتەوە ، جێگا نەماوەو چایەک لە یەک پێنابادەوە بووەتە چوار قڕان .
٥ – بەرنامە کە ڕاستەو خۆ بڵاوکراوەتەوە و تاران و دەورو بەر هە تا کەرەج بینیویانە .
٦ – ئەو تەلەفزیۆنە بەرنامەی فارسی و ئازەریشی بڵاوکردووەتەوە .
٧ – جگە لە گۆرانی بەرنامەی شانۆیی و ڕابواردنیشی پێشکەشکردووە.
٨ – لە(هونەری زیبا) کە ناوەکی گشتی بووە و جێگای پەرەڤەو ڕاهێنانی گۆرانیبێژو تیپەکانی تەلەفزیۆن بووە.
٩ – ئەو تەلەفزیۆنە لە ساڵی ١٣٤٤ بووە بە تەلەفزیۆنی ملی و درواو بە دەوڵەت .
بە پشت بەستن بەم نۆ خاڵە دڵسۆزانی هونەری کوردو زیرەک دەتوانن بەدوای ئەرشیف و ئەو تەلەفزیۆن و بەرنامەکانینەوە بچن .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
١٨/٨/٢٠٢٠
– هەولێر

---

(١)حەسەن زیرەک زمانی دوولا، برایمی فەرشی –دوو چاوپێکەوتنی بەڕێز

مامەستا (محەمەدی ڕەمەزانی) لە گەڵ (مام عەلی یاسەمەنی) و (میدیای زەندی) تایپ: ئە. سەدری.نووسین و ئامادەکردنی: ب.فەرشی (٢) بەهۆی پێشکەشکردنی بەرنامەی یەک سعاتی لەو تەلەفزیۆنە تایبەتە زیرەک و میدیا پارەیەکی باشیان وەردەگرت . جگە لە مووچە بەرزەکەی لە ڕادیۆی تاران و ئەوەی بەهۆی هونەرەکەیەوە لەم لاو ئەولا دەستی دەکەوت ، زیرەک لە تاران پاشایانە دەژیاو بە قسەی خۆی شەش حەوت کەس لە نێوماڵەکەی کاریان دەکرد وەک لە کاسێتی ئەبووسەباح باس دەکات، هه ر بۆیە پاشایانە یارمەتی خەڵکی پێویستی دەدا، بە زیاتر زانیاری لێکۆڵینەوەی (زیرەک..پاشایەک لە تاران …هونەرمەندێک لە لوتکە.) بخوێنەوە لە سایتی دەنگەکان.
(*٣) هونەرمەند حەسەن زیرەک جگە لەو تەپە ڕادیۆیانەی کاری لە گەڵ کردوون ، خۆشی تیپی مۆسیقی تایبەت بە خۆی داناوە، ئەوەی من بزانم، میدیای زەندی و ڕابە خانم باسی سێ تیپ دەکەن، میدیا خانم دەڵی: تەپەکە هه موویان فارس بوون و کەسی کوردی تێدا نەبوو، ئەم هه موو تیپ دانانەش بە خۆی لێکۆڵینەوە هه ڵدەگرێ .

هەرەمی کەرستان … چیرۆکی تەنزئامێز / نوسینی/ م.ڕاستی ڕەسوڵ

شارەکەمان (کەرشا) دەکەوێتە سەر سنور، بۆیە ئەم ناوەی لێنراوە، چونکە خەڵکەکەی هەر لە کۆنەوە کەریان زۆر خۆش ویستووە، کەرەکان بە دانیشتوانی ڕەسەنی ئەم شارە هەژمار دەکرێن، و ژمارەی مرۆڤە ڕاستەقینەکانی شار بەراوورد بە ژمارەی کەرەکان دەیان جار کەمترە !!، شارەکەمان بە بەخێوکردنی کەر و دروست کردنی کورتانی ڕەنگاوڕەنگ و سەرپاڵوو بە ناوبانگە، هەر ماڵێک ئەگەر سێ چوار کەری نەبێت، بەماڵ هەژمار ناکرێت !!، پیرەمەردەکانی شارەکەمان چیرۆکێکیان هەیە لەسەر دروستبوونی شارەکەمان، گوایە لە سەردەمێکی هەرە کۆندا کۆمەڵێک کەر شوێنی ئەم مەملەکەتەیان دۆزیوەتەوە، هەروەکو چۆن (کریستۆفەر کۆڵۆمبس) ئەمریکای دۆزیوە، ئەم گوێدرێژانەش لە لەوەڕ گەڕاون، و گەیشتونەتە مێرگێک، پڕ لە گیای

سەوز و لەوەڕ بووە، و ئاوەکی سازگاری لێ بووە، هەمان شوێنی ئێستای ئێمە، لێرە ماونەتەوە و لەوەڕاون، و شەوانیش لە ئەشکەوت و شاخەکانی ناوچەکە خۆیان حەشار داوە لە ترسی دڕندەکان، هەر لەو ساتەوە تا ئێستا، درێژەیان بە ژیان داوە لێرە، هەر لەبەر ئەمەشە کەرەکان لە دانیشتوانی شارەکە زیاترن، کەر لای ئێمە لە ئەسپ و ئۆتۆمبیلی گرانبەها بەنرخترە، لە دەروازەی شارەکەمان پەیکەری کەرەکی ڕەش دروستکراوە، لووشکە دەهاوێژێت، و گوێچکەکانی قووت کردونەتەوە.
لەهەمان کاتدا شارەکەمان تا بڵێی شاخاوی و سەختە لە لای باکوری، پڕیەتی لە داربەڕوو و دارقەزوان و گێوژ و تاوک و گوێز و چوالە و قەیسی و سێو و هەڵوژە و چەندین درەختی تر، شارەکە پڕە لە جوانی و دیمەنی سەیر و سەمەرە، بەهۆی هەڵکەوتەی جوگرافیەکەی سەدان ساڵە دانیشتوانەکەی سەرقاڵی کاری قاچاخچێتین، بەهۆی ئەم کارە ڕەسەنانەوە.
کەرەکانی شارەکەمان هێندە لەهاتوو و جەستە گەورە و زەبەلاحن، تا حەوت قاڕە ناوبانگیان ڕۆیشتووە، لە لایەکی تریشەوە ماکەر وەکو گیانلەبەرێکی پیرۆز سەیر دەکرێت، بە دایکی پیرۆز ناوی دەبەن !!، تەنانەت هەندێک جار پڕوپاگەندە بە شیرەکەی دەکەن، گوایە دەرمانە بۆ زۆر نەخۆشی، ئەوەی قاپێک شیری ماکەری هەبێت، وەکو ئەوە وایە کوپێکی پڕ لە زێڕی هەبێت، لەوەش خۆشتر ئەوەیە لە کاتی هەڵبژاردنی پەرلەمان و شارەوانیەکان حیزبەکان لە پایتەختەوە بە هەموو سەرکردایەتیەوە دێن لێرە پڕوپاگەندە دەکەن، حیزبی وا هەیە بەڵێن بە خەڵکەکە دەدات ئەگەر خەڵک دەنگی پێبدەن و دەربچن، ئەوا حیزب بۆ هەر ماڵێک لەم شارە دوو جاشکە کەر دابین دەکات، سەرەڕای ئەوەی حیزبەکە ئالیک و جۆی یەک ساڵیشیان پێدەدات، تەنانەت لە هەڵبژاردنی ئەم جارەدا حیزبی (نەزاهەت) بەڵێنی بە دەنگدەرانی دا ئەگەر ئەوان دەربچن، کەرەکانیان بە ناڵ دەکات!! لەوەش سەیرتر ئەوە بوو حیزبی (کەرپارێزان) لەم دوایانەدا دامەزرا، بەڵێنی بە خەڵک دا مووچەی مانگانە بە کەرەکانیان بدەن، زۆرینەی ئەندامانی سەرکردایەتی و ئەندام و لایەنگرانی هی شارەکەی ئێمە بوون، تەنانەت هەر لە شارەکەی ئێمە پێنج ئەندامیان چوونە پەرلەمان لە کۆی هەشت کورسی شارەکە، چاوەڕوان دەکرێت لە هەڵبژاردنی داهاتوودا سەرۆکی حکومەت و زۆرینەی وەزیرەکان هی ئەوان بن!!.
سەرۆکی شارەوانی یەکێک لەو بەرپرسانەیە کە هەمیشە پشکی هەیە لە کڕین و فرۆشتنی کەرەکان، و ئەو قاچاخچێتی و بازرگانیەی کە بە کەرەکانەوە دەکرێت، و حیزبەکەی (حیزبی گۆشپێدان) زۆر داکۆکی لە ئەرکی کەرەکان و مافەکانیان دەکات، هەروەها بەڕێوەبەری تەندروستی

و پۆلیس و هاتووچۆش لە حیزبی (خۆشگوزەران) ین، ئەوانیش نەک هەر داکۆکی لە کەرەکان دەکەن، بەڵکو پێیان وایە خۆشگوزەرانی لە سەر دەستی کەرەکان دێتە کایەوە، تەنانەت باوەڕیان بەو فەلسەفەیە هەیە کە دەڵێت :- ((خوای گەورە هەر دوای مرۆڤ کەری دروستکردووە !!))، هەرچی حیزبە ئۆپۆزسیۆنەکانیشن لەگەڵ ئەوەن دەبێت کەرەکان فراکسیۆنی سەربەخۆیان هەبێت لە پەرلەمان، و دەبێت هەموو کەرێک ساڵانە چوار فەردە جۆی بۆ بکڕدرێت، ئەگینا خاوەنەکەی دەبێت سزا بدرێت، و کەرەکەی لێ بسەندرێتەوە، تەنانەت ئەمە بووە بە مادەیەکی سەرەکی لە دەستوری ووڵاتمان !!!.
هەرچی دادوەرەکانیشن هەر باسیان ناکرێت، هێندە دژی پێشێل کردنی مافی گوێدرێژەکانن، تەنانەت ئەگەر کەسێک سەرپێچی بکات، بێ سێ و دوو ڕاپێچی دادگای دەکەن، و حوکمی دەدەن، لەم ساڵانەی دوایدا کەسێکیان خستە زیندان، کە سواری کەرەکەی بوو بوو، و نەقیزەی لە کەرەکە وەشاندبوو، کەرەکە بریندار نەبوو بوو، کەچی دواتر پۆلیس دەستگیری کرد، و دادگاش سزای دا، ساڵێک و حەوت مانگ خرایە زیندانەوە بە تۆمەتی ئازاردانی کەرەکەی، و دە هەزار دیناری زێڕیشیان غەرامە کرد، و بۆ کەرەکە جۆیان پێ کڕی، بە کورتی کەر لە گەڵ فەلسەفەی ژیانی ئێمە تێکەڵ بووە، هێندە ئاوێزان بووە، بە هیچ شتێک لێک جیا ناکرێینەوە !!.

سەرۆکی شارەوانی بە هۆی ئەوەی چەندین کەر و پیاوی قاچاخچی زۆری هەیە کاری بۆ دەکەن، و سەرمایەگوزاری لە ناو کەر و مرۆڤەکاندا دەکات !! زۆر دەوڵەمەند بووە، پێگەیەکی سیاسی و دارایی و کارگێڕیشی هەیە لە شارەکە، بەهۆی کەر و مر□ڤ گ□مژەکان، و تەنانەت حیزبەکان پێشبڕکێ دەکەن بۆ ئەوەی بەلای خۆیدا پەلکێشی بکەن، خوا هەڵناگرێت لە کۆتایدا ئەو بە هۆی نەخشە ستراتیژیەکانی بووە فریادڕەسی هەژاران و کەرە ماندووەکان لە سەرتاپای ووڵات، و ئابوری ووڵاتی بووژاندەوە، بەڵام هەریەک لە بەڕێوەبەری پۆلیس و پەروەردە، تەنانەت بەڕێوەبەری گومرگیش دژیەتی، چونکە ئەوان نەیانتوانیوە وەکو ئەو کەر و خەڵک بخەنە ژێر ڕکێفی خۆیان، و سەرمایەگوزاری لە کەر و مرۆڤە داماوەکان و بەرووبوومەکانیاندا بکەن، ئەگەر سەرۆکی شارەوانی بڵێ گەچ سپیە، ئەوان هەموویان بەیەکەوە بەکۆرس د□□□□ن نەخێر گەچ ڕەشە !!، لەم دوایانەشدا بڕیارێکی زۆر سەیری دا، بە بڕیارێکی فەرمی حکومی پارکی شاری گۆڕی بە گۆڕەپان و پارکی گوێدرێژەکان، ناڕەزایەتیەکی زۆر درووستبوو، و شار خرۆشا، هەر ئەو ڕۆژە هەموو سەرۆک و بەڕێوەبەرانی فەرمانگەکانی تر داوایان لەسەر بەرزکردەوە بۆ پایتەخت، بەڵام

د□س□اتدارانی پایتەختیش پشتیوانی سەرۆکی شارەوانی کرد، بەهۆی
پێگە بەهێزەکەی، و ناردنی چەندین جاشولکەیەک بۆ بەرپرسانی
پایتەخت وەکو بەرتیل، بەڕێوەبەری پۆلیس شکایەتی لای ئەنجومەنی
باڵای دادوەری ووڵات کرد، سکاڵاکەی بەم شێوەیە نوسرابوو:-
بەناوی خوای گەورە
سڵاو بۆ ئەنجومەنی باڵای دادوەری ووڵات......
بەڕێزان وەکو دەزانن سەرۆکی شارەوانی چەندین ساڵە بڕیاری هەڵە
دەردەکات، و دیزاینی شاری گۆڕیووە، و ئێستاش بڕیاری گۆڕینی پارکی
شاریدا بۆ گۆڕەپانی گوێدرێژەکان، و دەتوانن شاری ئێمە بە کەرخانە
ناوببەن، ئەم پیاوە مەترسی لە سەر دیمەنی سروشتی جوانی شار
دروستکردووە، و ئەوەندەی گرنگی بە کەر دەدات، ئەوەندە گرنگی بە
ماڵ و منda□□ک□ی خۆی نادات، گوێش بە شارەکەی نادات !!، تکا
دەکەین سەرۆکی شارەوانی سزا بدەن و بیگ□□□ن.
دادوەرانی بەڕێز......ئێستا لە ناو ئەم پارکە لە جیاتی جریوە جریووی
چۆلەکە و بولبول، زەڕە زەڕی کەرەکان گوێت کەڕ دەکات، بە
بەردەوامی شەڕە کەرە، گوێدرێژەکان گیا و گوڵ و فریز و گەڵای
دارەکانیان هەموو خوارد، تەنانەت کەرەکان لە ناو ئەو پارکە
دەگەوزن، و تەپو تۆز بەری ئاسمانی گرتووە، دەڵێی ڕۆژی حەشرە،
شارەکەمان سیمای شاری لەدەست داوە، لە هەمووی خراپتر ئەوەیە بۆنی
میز و تەرسە کەر سەرت کاس دەکا، و دۆخی ئەمنی شارەکەشمان لە
مەترسیدایە، چونکە هەموو دەم ئەم گوێدرێژانە بە کۆرس جووتە و
لووشکە دەهاوێژن، سەر و گوێلاکی یەکتری بریندار دەکەن، و گاز لە
یەکتری دەگرن، ئاژاوەیان ناوەتەوە، و منda□□کانمان لاسایی یان
دەکەنەوە، تەنانەت چەند منda□□ک لەم ڕۆژانەی ڕابردوو گازیان لە
ملی یەکتری گرتبوو، و یەکتریان بریندار کردبوو لە لاسایی کەرەکان،
و ئەم کەرانە مێش و مەگەزێکی زۆریان بەناو شاردا بڵاو کردۆتەوە،
کە بۆ نەخۆشیە گوازراوەکان مەترسی زۆری هەیە، بۆن و بەرامەیەکی
پیسیان بەناو شاردا بڵاوکردۆتەوە، و منda□انی شارەکەشمان لەوێ
کۆدەبنەوە، و تەماشای ئەم دیمەنانە دەکەن، جاری وایە منda□□کان
دەرگای پارکەکە دەکەنەوە و کەرەکان بەرەڵای ناوبازاڕ دەکەن، و بە
کۆمەڵ دەچنە سەر پشتی کەرەکان، هەر شەقامێک و کۆڵانێکی د□بینی
چەندین کەری لێ دەسوڕێتەوە و دەگەوزێت، و چەند منda□□ک بە
دوایانەوەیە، و زۆرێک لەم منda□انەش وازیان لە خوێندن هێناوە، بە
هۆی بڕیاری سەرۆکی شارەوانی، و لە جیاتی خوێندن بە دوای کەرەکان
دەکەون، کەرەکانیش تەرس لە شار بڵاو دەکەنەوە، تەنانەت ڕێگای
ئۆتۆمبیلەکان دەگیرێ، و زۆرینەی جار لەناو جادەکان شەڕەکەر
ڕوودەدات، شەڕە جووتەیەکە لە ناو شەقام و کۆڵانەکان، هەر دەڵێی

جنگی جیهانی!!!.
بزان ......سرکی شاروانی ب برژوندی خی ئم بیاری داو، تکا دکم چارسرکی ئم دخ بکن، با کرکان ب مبستی استقینی خیان بکاربن، و نمایشیان پ نکرت وکو بوک.
براتان/بوبری پلیس
کاتک برپرسانی حکومت و ددورانی باا ل پایتخت ئو نامیی بوبری پلیسیان بینی زر پکنین، و خستیان تنکی خو!!!.
ل مانگی ابردوو کنگری ژینگ پارزی ل شارکمان بوو چوو، بوبری ژینگپارزی شارکمان ک ئویش دژی سرکی شاروانی، ووتارکی تلفزینی دوور و درژی ب دانیشتوانی شارک دا، هرشکی زری کرد سر سرکی شاروانی و ب دواکووتوو و تکدری ژینگ ناوی برد، ل ووتارکیدا زر بتوندی پنجی شایتمانی دستی استی ادوشاند، تنانت گووتی:-

- سرکی شاروانی زر زیانبخش، وکو میکب و قایرس وای ب شارکمان، تنانت تاکو ئستا کس بقد ئو زیانی ب ژینگ نبوو، ئو پیاوکی بازرگانی، بازرگانی ب کر و مرقکانو دکات، بی پوست سزا بدرت !!!.
  هر ژی دواتر سرکی شاروانی ئو هی داخست ک ئوان کنگریان تدا ئنجام دابوو، و ناچار گانو ب پایتخت و لو کنگرکیان درژ پدا !!.
  ل هموی سیرتر ئوبوو کاتک سرکی شاروانی بیاری گینی پارکی شارکی دا ب گپانی گودرژکان، ب قازانجی دانیشتوانی شارکمان تواو بوو، خکی لسرتاسری ووات ب گشتوگوزار وویان ل شارکی ئم کرد، تنانت هوتل و شونی حوانو دست ندکوت، خک دهاتن تماشای شکرکی پارککیان دکرد، و تا ئوار ب خیان پدکنین و دکوتن سر پشت، و ایاندبوارد ل برامبر دیمنی کرکان، تاکو وای لهات زبیان شو لسر شقامکان دخوتن ب هی نمانی هوتل، ل ناو مقبا و کارتن ادکشان، پاریکی زر ژای شارکمان، داهاتی تاککس (10) ب (١٥) ئوندی پشووتر زیادی کرد، و خکی وازیان ل کاری قاچاخچتی هنا، و نرخی هر کرک چندین قات زیادی کرد، و نابند و کورتاندروو هموو شاریان داپشی، و چندین پارکی تر ب کر ب باکانی تر

کرانەوە، کە لە دەوروبەری شار بوون، وای لێهات گەشتیار لە ووڵا تانی ترەوە دەهاتن بۆ شارەکەی ئێمە، سەرۆکی حکومەت و وەزیر و گزیر کەوتنە زەوی کڕین لە شارەکەمان، و نرخی زەوی فڕی، ئەو زەویانەی بێکەڵک بوون، نرخیان سەد بەرابەر چووە سەر، چەندین هوتێل و شاری یاری و پارکی گوێدرێژ و سوپەر مارکێتی گەورە کرانەوە، لەسەر هەموو تابلۆکانیان وێنەی کەریان لەسەر بوو، بەجۆرێک کەرەکان هەموو بارلێنان و ماندوکردنێکیان حەرامکرا، هێندە بەنرخ بوون تەنانەت کەرەکانی شارەکەی ئێمە بوونە فریاد ڕەسی ووڵاتەکەمان، و ئابوری ووڵاتەکەمان زۆر بەهێز بوو، دینارێکی زێڕمان سەدان دۆلاری دەکرد، تا گەیشتینە ئاستێک ساڵانە چەندین ملیۆن گەشتیار لە دەرەوەی ووڵات سەردانی شارەکەی ئێمەی دەکرد، و تێر تێر پێمان پێدەکەنین، و کەیف و سەفایان دەکرد، و دڵخۆش دەبوون بە جووتە و زەڕە زەڕی کەرەکانمان، دواتریش دەگەڕانەوە ووڵاتی خۆیان و ئێمەش لە بەرامبەر شادمانیەکەیان پارەمان لێوەردەگرتن، کەری زیاترمان پێدەکڕین !!.
سەرۆکی شارەوانی ئێمە ناوبانگێکی زۆری دەرکرد، وەکو ڕزگارکەری نیشتیمانی و پاڵەوانی شادەماری ئابوری ووڵات لێی دەڕوانرا، هێنایانە ئاستی کەرە هەرە بەنرخەکان، چەندین دیاری پێبەخشرا لەسەر ئاستی بەرز، یەکێک لەو دیاریانە کەرێکی زێڕ بوو، تەنانەت پەرلەمان بە هۆی ئەو کارە باشانەی ئەنجامی دا بوو، بە دەنگدان بڕیاریان دا بیکەن بە پارێزگاری پایتەخت، لەسەر پێشنیاری سەرۆکی حکومەت، گوایە ئەزموونەکانی ئێرە بۆ پایتەخت بگوازێتەوە، سەرۆکی شارەوانی و پارێزگاری ئێستای پایتەخت، پایتەختیشی بەدەردی شارەکەی ئێمە برد !!، هەمووی کردە پارکی پڕ لە کەر و گوێدرێژ، تاکو وای لێهات ساڵانە بە دەیان ملیار دیناری زێڕمان وەکو داهاتی ووڵات دەستدەکەوت بە هۆی پارکی گوێدرێژەکان، یەدەگی دراومان گەیشتە سەدان هەزار دۆلار، و هەزاران تەن زێڕ، سەرۆکی حکومەت بڕیاری دا گوێدرێژ لە دەرەوە هاوردە بکات، بەهۆی کەمبوونەوەیان لە ووڵات، و بڕیاریاندا پارکی زیاتر بکەنەوە، بە پێی دواین سەرژمێری کەرەکانی ووڵاتی ئێمە سەدا هەشتای ژمارەی دانیشتوان ووڵاتەکەمان پێکد□ن□ن !!، دوای ئەوەی سەرۆکی شارەوانی کە کرا بە پارێزگاری پایتەخت، زۆری نەبرد کرا بە وەزیری دارایی، ل□ هەمان کاتدا وەزارەتی پلاندانانیشی بە وەکالەت بەڕێوە دەبرد، جار جاریش پلانی بۆ

وەزارەتی خوێندنی باڵا دادەنا.
ئیتر کەر لە ووڵاتی ئێمە نەک هەر گرنگی زیاتری پێدرا، بەڵکو بەشێکی زۆری خەڵکی ووڵاتەکەشمان خانووی نوێیان بۆ کەرەکان دابین کرد، ئێستا دووای بوژانەوەی ئابووری ووڵاتەکەمان بەهۆی گوێدرێژەکان، ژیانی گوێدرێژەکان لە هی ئێمە خۆشترە، ئاخوڕ و تەویلەی ئەتەماتیکی، ئالیک و جۆی کوالیتی بەرز، ساردی و گەرمی مەرکەزی، و مووچەی مفت، و هێنانی مەعشوق بۆ تەویلەکەیان، و چارەسەری پزیشکی بەخۆڕایی، و گەشتی ئەوروپا لەسەر حسابی میللەت، و چەندین دەسکەوتی تر، کە ئێمەی مرۆڤ بەسەدان ساڵی تریش هەوڵی بۆ بدەین، ناتوانین ئەمانە بەدەست بێنین !!.
سەرەکی حکومەتیش بڕیارێکی گرنگ و مێژوویی لە کۆشکی سەرۆکایەتی حکومەت دەرکرد، بڕیارەکە بەم شێوەیە بوو:-
لە بەرواری ٢٠/٣/١٨٢٤ بڕیار درا :-
١- هەر گوێدرێژێک دەبێت مانگانە بڕی ١٠٠ دیناری زێڕی بۆ خەرج بکرێت، وەزارەتی دارایی پێویستە ڕێوشوێنی پێویست بگرێتە بەر بۆ ئەم بڕیارە لە بەرواری دەرچوونی ئەم بڕیارەوە، و ئەم بڕە پارەیەش بە پێی زیادبوونی داهاتی ووڵات زیاتر دەبێت بۆ ئاگاداریتان، واتە هەر کەرێک بڕە پارەکەی زیاتر دەبێت ئەگەر بوودجەی ووڵات پارەی زیاتری هاتە سەر.
٢- هەر گوێدرێژێک دەبێت خاوەنی پاسپۆرتی خۆی بێت، و هەر ووڵاتێکی بیەوێت بۆ لەوەڕ دەتوانێت سەردانی بکات، و مەسروفی گەشتەکەشی لە هەردوو سەر حکومەت لە ئەستۆی دەگرێت.
٣- لەم بەروارەوە نابێت گوێدرێژ هیچ کارێکی تری پێ ئەنجام بدرێت، جگە لە شەڕەکەر و گەوزین و زەڕەزەڕ لە ناو پارکەکانی تایبەت بە کەرەکان، لە هەمان کاتدا دەبێت لە ڕێوڕەسمێکی جەماوەریدا کورتانی هەموو کەرەکانی ووڵات بسوتێنرێت، تاکو چیتر کاری قورسیان پێ ئەنجام نەدرێت.
٤- بە پێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە، لەم بەروارەی سەرەوە ناوی ووڵاتەکەمان گۆڕی بۆ (مەملەکەت و هەرێمی کەرستان) و لە هەموو دامودەزگاکان هەمان ناو بەکاردێت.
٥- لە هەموو دامودەزگاکانی حکومەت پێویستە ئەم بڕیارانەی سەرەوە کاری پێبکرێت، و کارئاسانی بۆ ئەو گوێدرێژانە بکەن کە سەردانتان دەکەن، بە پێچەوانەوە خۆتان بەرپرسیار دەبن !!!.
ئیتر بە پێشەوە بەرەو ئابوریەکی بەهێز و سەربەخۆ….

‌ □
دڵسۆزتان/ سەرۆکی حکومەت

مانگ … سەلام عومەر

گەلاوێژ بزووت، ئەستێرەکانیش دەرکەوتن
مانگ دیار نییە،
شەو نیوەبوو
مانگ نیوەبوو
ساڵ نیوە بوو
مانگ هەر نییە
★★★★★
مانگ بزرو یەخسیر بووە
ئاخر لەنێو
زولفی یاری من گیر بووە
★★★★★
مانگی چواردە لێتان ونە
چونکە تەنیا
لەنێو خوێن و
دڵێکی شکاوی کون کونە
بۆ هەمیشە
لەنێو چاو و
نیگای سرک و نەرمی منن□.

شیعر/ ژیان دۆزەخێکی جوانە …

کاوە عوسمان عومەر

ژیان دۆزەخێکی جوانە،
دەستپێکێ بە شکۆفە…
چۆڕێ ئاوی خۆشبەختی، کانی ..
عیشقێکی کەم تەمەن،،
پاشان سەما، پاشان گریان،،
پاشان وەرین،،
پاشان نەمان.

گوڵەکان ئەتوێنەوە بۆ خەم،،
وەک مۆم، جەستە ش،،
تا درەنگانی ل□ قەراغ…
ڕوباری بێهودەیی، بڵێسەی دا،،،
شارێک لە غوربەت، پەڕێک ..
لەسەر باڵی نەورەسی با،،
هەموو چیاکانی وشە،،
ڵێرەدا ئەکەونە بەردەم…
هێرشی تەم، ،
گەر کاسێک …
لە حەزیش شکا،،
گەر هێشوە ترێ سپیەکانی…
مەرگیش سەرنجی ڕاکێشاین، ،
گەر لە شەوێکی بێ ئۆقرەیی سەفەریشا،،
پەلکێشی خەوێکی قووڵی…
سەر چەمی تەنیایی بووین،،
باشترە ، لە دورخەی دڵ خۆیدا دەوار هەڵدەین،،
جیهان خۆی زەریا□کی بێ سەرەتا،،
بێ کۆتا، دەچێتەوە سەر گێژەنەی..
ڕەشی کاتی بەسەرچوو، ،
هەسارەیە کی چڕو ئاڵۆزو پڕ نهێنیشە…
مر□ق خ□ی،،
فەلەکێکی پڕ ئەستێرەی…
وون و جەستە گڕینیشە،،
ڕۆحی سرک بە کۆت و زنجیری…
زیندانی بوونەکانی تر،،

بەڵام زۆر جار کۆترە پەمەیەکانی دڵ،،
هەر خۆیان ئەبنە دیلی…
نێو قەفەزی چاوی عاشقە گومڕاکان،،
هەرچەندە گوڵە جۆکانی ..
خۆشبەختی ،،
لە تەمتومانی تەمەنا وونن،،
هەرگیز شن□ بایەکی..
چەند چرکەیی لە پەرادیسەوە،،
مەرەزەی قەترانی خەمی …
تا هەتا هەتای مرۆڤەکان سەوز ناکا،،
چاوەڕوانیەکی درەنگانەشە ژیان خۆی،،
بۆ سمکۆڵانی ئەو ئەسپسوارەی …
ڕێژنە بارانی ئەندێشە بێنێ،،
لەبەر نەبوونی هیچ هانایەک،،
هیچ فریادڕەسێک،،
لەم دۆزەخە قەشەنگە،،
بە ناچاری ئەچمەوە،،
نێو ڕێژن□ ئ□قینێکی ئەو،،
هەورێک ئەکەمە نیشتمان…
بەڵام لەهەر شارێک،،
لە هەر ژورێکی بیرکراو،،
ئافرەتێکی عاشق و تەنیا…
خەریکی دورینەوەی بەرگێکە لە ئەندێشە،،
بە باڵای پەیکەری شیعر،،
لە هەر ساتە وەختێک،،
لە کەمووڵە لمی کاتی ڕژاو،،
جیهان خۆی ئەگۆڕێ و نامێنێ و..
دروست ئەبێتەوە،،
بە بوون و نەبوونی ئێمەی کۆچەری ..
تا هەتا هەتا،،
پێم ووت، سەرابیش بیت،،
قەدی ناکە، هەر لەسەر کەنار بمێنە،،
پەیکەری بوونمان ،،
با شەپۆل بیهێنێ و بیبات،،
سەدان ساڵە…
ڕۆحم پەرت ئەبێ..
بەڵام بە ئاورینگی ..

سەر گەڵا سەوزەکانی دارستانی چاوت،،
دروست ئەبمەوە،،
سەر لە نوێ،،
دەست ئەکەمەوە بە گەڕان…
بە قووڵایی تونێلی ئاڵتوونی ئاسمانا،،
بەڵام مر□ق خ□ی،،
تابلۆیەکە لە بیرەوەری،،
پاشان چی پێویستی کرد،،
بۆ لە چنگ گرتنی چەپکێ….
ڕیحانەی خۆشبەختی،،
ڕێگای باخچە قەدەغەکراوەکانی جەستە بڕین؟،،
بەرامبەر پەرستگای ئاو،،
خەونەکانمان کردوە بە نەورەس،،
تا لە قەڵای نێو سۆمای کۆچەرەکانا،،
دیار نەمێنن،،
تاوەکو چەتەکانی ئەودیو سنوور،،
داڵاشەکانی سەر قەڵای ڕەشی سوڵتانەکان،،
جەستەی ئاوریشمیان هەنجڕ هەنجڕ نەکەن،،
چەندە قەشەنگە،،
ژەهری لێوی گوڵە قەترانیەکان…
لە ژێرمانگێکی خومار،،
گۆزەی پێکەنینی پەریەکانیش،،
با لەم وێرانە زەمینە دا بڕژێ،،
باهۆزی بیرچوونەوە،،
هەموو شتێک لەگەڵ خۆی ئەبات،،
ئەو ڕێبوارانەش،،
کە عەوداڵ بوون ..
بەدوای مرواری عیشقی وونبودا،،
سەیرە، هێشتا لە دەروازەی…
تەم و خوێن و ئەندێشە،،
فرمێسکەکان بە پەرژینی..
تەنیاییەوە ماون،،
وەک دڵۆپە چاوی ئەو ،،
ئەبریسکێنەوە،،
بێ فریادڕەسیش بوون ئەو کچانەی..
لە وڵاتی تاوسە مۆرەکانی ئەفسانە،،
قژیان کردە پردی پەڕینەوەی،،،

ش□شگێرەکانی ڕێگای…
فیردەوسە ساختەکان،،،
ئەوان هەر زۆر زوو ،،
پەرستگای ئاگری پیرۆزیان،،
جێهێڵا ، ئێستا قەڵای خۆر..
چۆڵ و تاریکە،،
شارێک لە خەونیش،،،
کەوتە گۆمی شینی بیرچوونەوە،،
هیچ فریادڕەسێکیش ،،
لە گەردوونێکی ترسناکا،،
بە پەیامەوە هەر نەگەیشت،،
هەموو ساڵێکیش،،
کچە نامۆکانی ووڵا تێک،،
لە ووشەو خەیاڵ،،
نامە خوێناویەکانی ڕۆحیان،،
بە بوتڵە شوشە پەمەیەکان،،
ئەنێرن ، شەپۆلەکانیش..
وەک نامەکان،،
پڕن لە پرسیار و گومان،،
لەوەی گومڕاکانی فیردەوسە درۆکان مابن،،
ئەوانی بیرچوو،،
گەر پەلەش نەکەن،،
لە کۆکردنەوەی پەلو باڵە قرتاوەکا نیان،،
هاکا لە ژێر هەتاوی..
دابڕانا توانەوە،،
هەرچەندیشە مانەوە و…
ڕۆشتنیش، هەردووکیان ژەهر، ،
گەرچی بەردی مەزنی فەلسەفەی بوون،،
لەسەری نوسراوە، ،
کە هەر ساتێک بۆ خۆی گەردوونێکە،،
فوارەی ئ□ ب□د□ی□تیش…
لە دڵ خۆیدا هەڵقوڵاوە،،
ژیان وەک خۆی ،،،
بە تەنها، وەک دۆزەخێکی …
بە تام و بە ئازارە،،
پڕ ئەشکەنجە و سەما،،
پڕ تینویەتی و خوماربوون ،،

هەر وەک خۆی،،
ژیان ، دیمەنێکی ڵێڵ و جوانە،،
لە چاوی پەڕەسێلکەیەکی..
بڵند فڕی نێو تەمتومانە،،
پیاسەیەکی ناچاریە..
بە نێو ڕەزی ئەو سێوانەی….
نیوەی ژەهرو
نیوەی هەنگوینە.

وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافەری یۆنانی /
Ioannis Ioannidis
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە.